

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Bilden av skolan

En studie av hur skoldebatten diskursivt konstrueras i Dagens Nyheter och Aftonbladet

Johan Melin
Rebecca Vergara

Inriktning/specialisering: LAU690

Handledare: Jan Strid

Examinator: Erik Husberg

Rapportnummer: HT12-2430-01

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom Lärarprogrammet LP01

Titel: Bilden av skolan. En studie av hur skoldebatten diskursivt konstrueras i Dagens nyheter och Aftonbladet

Författare: Johan Melin, Rebecca Vergara

Termin och år: HT 2012

Kursansvarig institution: Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap

Handledare: Jan Strid

Examinator: Erik Husberg

Rapportnummer: HT12-2430-01

Nyckelord: skolans uppdrag, skoldebatten, utbildningspolitik, nyhetsvärdering, polarisering, mediearenan, utbildningskonception, diskursiv konstruktion, yrkesutövning, läroplansteori

Sammanfattning:

Syftet med denna uppsats är att undersöka utbildning samt utbildningspolitik som diskursiva konstruktioner i media. Vår studie baseras på ledarartiklar, debattartiklar, krönikor samt insändare i Dagens nyheter och Aftonbladet från år 2012. Undersökningen vilar på ett grundantagande om att språkliga konstruktioner av skolan i media spelar roll i den meningen att de aktivt bidrar till skapandet av en bild av verkligheten. För att tydligare skissera de olika uppfattningar om skolans uppdrag som blir tydliga i skoldebatten som den framställs i tidningarna så har vi använt oss av idealtyper eller så kallade utbildningskonceptioner. Vi har vidare använt oss av kvantitativ textanalys som metod. Följande frågeställningar har styrt vår analys av tidningsartiklarna. 1) Vilka utbildningskonceptioner återfinns i Aftonbladet respektive Dagens nyheter? 2) Vilken eller vilka aktörer ges mest utrymme i tidningarna? 3) Finns det något samband mellan aktör och utbildningskonception? 4) Vilka är de huvudsakliga sakområdena och problemen relaterade till skola samt utbildningspolitik som tas upp i artiklarna? 5) I vilken utsträckning kan tidningarnas beskrivningar av skolan kategoriseras som negativa och kritiska? 6) Har olika kategorier (journalister, politiker, lärare etc) av aktörer specifika sakområden/problem som de gärna fokuserar på i sina beskrivningar av skolan? Vi kan efter genomförd studie konstatera att samtliga konceptioner återfinns i artikelmaterialen men att den demokratiska konceptionen dominerar. Journalisterna är den aktör som står för störst antal artiklar i undersökningsmaterialen. I de tidningsartiklar som ligger till grund för vår undersökning så är det just ett mindre antal områden som dominerar; skolans uppdrag, alliansens skolpolitik, lärares löner, kursplan/läroplan, friskolor, skolplikt samt (mer generellt) skolpolitik. De problemområden som artiklarna främst fokuserar på är alliansens skolpolitik samt relationen mellan skola och arbetsmarknad. Journalister tenderar att uttrycka sig i en mängd olika frågor medan politikerna fokuserar på frågor om skolans uppdrag samt skolplikten. Lärare driver tillsammans med facket frågor som rör lärarnas yrkesutövning samt lärarlöner. Vad gäller relationen mellan specifika problemområden och aktör så är resultatet något spretigt; spridningen av problemområden aktörerna emellan är stor. Bilden av skolan som förmedlas i tidningarna är överlag negativ. Vi anser att uppsatsen är relevant då medias beskrivning har politiska effekter som i förlängningen påverkar oss lärare i vår yrkesutövning.

Innehållsförteckning

Abstract.....	2
Innehållsförteckning	3
Tabellförteckning	4
Figurförteckning.....	4
1. Inledning	5
1.1 Val av ämne och problematisering	5
1.2 Syfte och problemformulering	7
2. Teoretisk ansats.....	8
2.1 Inledning	8
2.2 Medier och utbildningspolitik	8
2.3 Mediearenans politiska dimension	9
2.4 Skoldebatten och dess bakgrund	10
2.5 Nyhetsvärdering	11
2.6 Läroplaner och utbildningskonceptioner.....	12
2.6.1 Läroplansteori	12
2.6.2 Den demokratiska utbildningskonceptionen	12
2.6.3 Den vetenskapliga och rationella utbildningskonceptionen	13
2.6.4 Den fostrande och disciplinerande konceptionen	14
2.6.5 Den professionella konceptionen	15
3. Metod och tillvägagångssätt	16
3.1 Inledning metod	16
3.2 Kvantitativ textanalys	16
3.3 Tidningar och urvalsprinciper	16
3.4 Undersökningsperiod och artikelgenre	17
3.5 Genomförande.....	18
3.6 Idealtyperna.....	19
3.7 Metodproblem.....	20
4. Resultatredovisning	22
4.1 Vilka utbildningskonceptioner återfinns i Aftonbladet respektive Dagens nyheter?.....	22
4.2 Vilken eller vilka aktörer ges mest utrymme i tidningarna?.....	24
4.3 Finns det något samband mellan aktör och utbildningskonception?.....	25
4.4 Vilka är de huvudsakliga sakområdena och problemen relaterade till skola samt utbildningspolitik som tas upp i artiklarna?	27
4.5 I vilken utsträckning kan tidningarnas beskrivningar av skolan kategoriseras som negativa och kritiska?	30
4.6 Har olika kategorier (journalister, politiker, lärare etc) av aktörer specifika sakområden/problem som de gärna fokuserar på i sina beskrivningar av skolan?	31
5. Slutdiskussion	34
Källförteckning	36
Bilagor	38
Bilaga 1: Kodningsschema till examensarbete.....	38

Tabellförteckning

Tabell 1: Fyra stycken utbildningskonceptioner.....	20
Tabell 2: Antalet konceptioner framförda av olika aktörer i tidningarna.....	26
Tabell 3: Tendensen i tidningarna.....	31
Tabell 4: Sambandet mellan aktör och sakområden.....	32
Tabell 5: Sambandet mellan aktör och problemområden.....	33

Figurförteckning

Figur 1: Fördelningen av konceptioner i tidningarna Dagens Nyheter och Aftonbladet.....	22
Figur 2: Fördelningen av konceptioner i tidningen Dagens Nyheter.....	23
Figur 3: Fördelningen av konceptioner i tidningen Aftonbladet.....	24
Figur 4: Andelen aktörer.....	25
Figur 5: Andelen sakområden.....	28
Figur 6: Andelen problemområden i skolan.....	30

1. Inledning

1.1 Val av ämne och problematisering

På skolans område har det under senare år skett stora omstruktureringar i och med införandet av den nya läroplanen (Lgr11) tillsammans med gymnasiereformen, friskolereformen samt ökade krav på lärares behörighet. Detta har i sin tur medfört ett ökat medialt intresse för skolan som fenomen. Vårt examensarbete syftar i en vidare mening till att beskriva relationen mellan utbildning och media; hur språkliga konstruktioner återspeglar men också skapar bilden av skolan, hur den *är* och, inte minst, *bör vara*.

Vår undersökning inbegriper en avgränsad del av mediearenan där skolan debatteras. Mer specifikt så bygger vår analys på artikelmaterial som behandlar skolan från Dagens Nyheter samt Aftonbladet. Undersökningsperioden omfattar maj-november 2012. Det vi intresserar oss för är de språkliga konstruktioner eller diskurser av skolan som fenomen som framträder; den diskursiva praktiken. Media kan i detta sammanhang betraktas som en del av en process, där olika utbildningsideal konstrueras och konkurrerar på en så kallad mediearena. Med begreppet mediearena avses det gemensamma utrymme där debatten om skolan äger rum (Wiklund 2006: 15, 29). Undersökningen vilar på ett grundantagande om att språkliga konstruktioner av skolan i media spelar roll i den meningen att de aktivt bidrar till skapandet av en bild av verkligheten; hur skolan *är* samtidigt som det ställs upp en norm om hur skolan *bör* vara.

Med detta som utgångspunkt så har vi valt att via innehållsanalys av tidningsartiklar relaterade till skolan beskriva de diskurser som framträder i en avgränsad del av svensk dagspress vad gäller skolans mål och uppdrag. En förutsättning för ovan beskrivna ingång skall betraktas som relevant är att man uppfattar medias språkliga konstruktioner som tongivande och betydelsefulla. Matilda Wiklund beskriver denna process i sin avhandling som behandlar ”den goda läraren” som diskursiv praktik på mediearenan (Wiklund 2006). Enligt Wiklund så är språkliga konstruktioner av olika fenomen avgörande för hur vi förstår dem och kan i praktiken påverka verksamhetens möjlighetsrum (Wiklund 2006: 19-21). ”Vilken beskrivning av verkligheten får företräde?” (Wiklund 2006: 18) Det kan givetvis diskuteras i vilken utsträckning de beskrivningar av skolan som återfinns i tidningsartiklarna direkt påverkar individens politiska preferenser. Författaren och medieforskaren Kent Asp uttrycker den mediala genomslagskraftens potential och begränsningar på följande vis:

”Massmedierna antas generellt sett spela en viktigare roll för individens verklighetsuppfattningar än för individens värderingar och en viktigare roll för individens värderingar än för individens handlingar.” (Asp 1986: 80)

Samtidigt så är individens verklighetsuppfattning direkt kopplad till hennes värderingar som i sin tur inverkar på det direkta handlandet. Asps konklusion kan därmed också användas som ett argument för att mediala konstruktioner av verkligheten i ett mer långtgående perspektiv påverkar individens preferenser.

”Individens politiska världsbild antas vidare vara relaterad till att bestämma individens politiska handlingar.” (Asp 1986: 79)

Som ovan har beskrivits så har den mediala konstruktionen av skolväsendet även en politisk dimension. Då få studier har gjorts vad gäller relationen mellan den medialiserade skoldebatten och den drivna utbildningspolitiken så finner vi vår undersökning väl motiverad (Wiklund 2006: 56). Vi vill dock betona att uppsatsen inte syftar till att avgöra vilken framställning av verkligheten som är mer korrekt. Inte heller ser vi det som vår uppgift att analysera sanningshalten i det redovisade

artikelmaterialet. Det är den diskursiva praktiken i en avgränsad del av svensk dagspress som vi ämnar att beskriva och vidare kategorisera.

Det har gjorts flera studier av relationen samhälle-utbildning och vår egen undersökning kan relateras till dessa studier på ett mer övergripande plan. I *Läroplanens och skolkunskapens politiska dimension* (Englund 2005) studerar Englund hur läroplanerna successivt tagit form via politiska kompromisser där olika utbildningskonceptioner växelvis har dominerat debatten. De olika utbildningskonceptionerna grundar sig i olika uppfattningar om samhället; vad som är verklig kunskap, individens delaktighet i det direkta utformandet av samhället, integration etc. Konceptionerna av utbildning kan härmed beskrivas som begreppsliga sammanfattningar för olika uppfattningar om utbildningens utformning eller ”konglomerat av politiska ideologier och samhällsfilosofier”. Englund utgår från tre olika konceptioner (idealtyper över den förda utbildningspolitiken): patriarkalisk, vetenskapligt-rationell samt demokratisk. Utbildningspolitiken skall vidare, enligt Englund, ha bedrivits i spänningsfältet mellan dessa tre konceptioner. Trots att ingen av konceptionerna uteslutande kan härledas till en specifik ideologi så finns det historiskt sett tydliga kopplingar vad gäller politisk ideologi och utbildningspolitiska ståndpunkter (Englund 2005: 25, 33-34). Englund menar att konceptionerna (eller idealtyperna) utöver den historiska dimensionen kan förstås som:

”tidlösa föreställningssystem inom ramen för den medborgerliga läroplanskoden” (Englund 1995:306)

Vi har i konstruerandet av vår egen forskningsdesign – och med viss modifikation – utgått från de konceptioner som återfinns i Englunds *Läroplanens och skolkunskapens politiska dimension* från 2005 för att vidare kategorisera tidningsartiklarnas innehåll. Vi bedömer att Englund har en poäng med att konceptionerna ger uttryck för tidlösa föreställningssystem och att de därför kan appliceras på nutida skoldebatt.

Utöver den *vetenskapligt rationella* och *den demokratiska* konceptionen så har vi lagt till ytterligare två idealtyper för att sortera i vårt undersökningsmaterial och fånga in alla de linjer som återfinns i skoldebatten. Vi kallar dessa konceptioner för *den fostrande* och *den professionella konceptionen* och de förväntas fånga in den språkliga konstruktionen av skolan (hur den är och bör vara) där fokus ligger på fostran och disciplinering respektive lärarnas professionalism. Konceptionerna kommer att beskrivas mer utförligt i uppsatsens metodavsnitt men tanken är att vi med stöd av uppställda konceptioner på ett tydligt och nyanserat sätt kan återge den diskursiva praktiken i de tidningar som ligger till grund för undersökningen. Vilken konception dominerar i vilken tidning? Vilka sakfrågor får störst utrymme? Kan olika sakfrågor och inställningar till skolans tillstånd återkopplas till olika konceptioner om skolans uppdrag?

1.2 Syfte och problemformulering

Syftet med denna uppsats är att undersöka utbildning samt utbildningspolitik som diskursiva konstruktioner i media. Vilken bild av skolan dominerar på mediearenan? Vår studie baseras på ledarartiklar, debattartiklar, krönikor samt insändare i *Dagens nyheter* och *Aftonbladet* från år 2012. Artiklarna har en utbildningspolitisk dimension då de antas spela en väsentlig ”roll för den offentliga diskussionen i utbildningsfrågan” (Wiklund 2006: 64, 76-77) Under 2000-talet så har svensk press – demokratiska ambitioner till trots – blivit något av en arena där olika aktörer på olika sätt försöker behärska nyhetsflödet och därmed sätta dagordningen för vad som är värt att diskutera. Nyhetsprocessen är med andra ord inte särskilt godtycklig utan formas utifrån den tolkning som vinner företräde framför andra (Hadenius mfl 2011: 303, 317). I vår egen studie är just *aktörsperspektivet* en av de aspekter av tidningars rapportering som vi önskar att lyfta fram utifrån grundantagandet att olika aktörer har skilda intressen att försvara i skoldebatten; Genom att granska den diskursiva praktiken vad gäller utbildningssystemets mål och mening i *Dagens nyheter* samt *Aftonbladet* så är det möjligt att belysa mediernas relation till skolväsendet och utbildningspolitiken i ett vidare perspektiv.

Mer konkret så utgår vi från följande frågeställningar i vår studie av tidningsartiklarna:

- 1) Vilka utbildningskonceptioner återfinns i *Aftonbladet* respektive *Dagens nyheter*?
- 2) Vilken eller vilka aktörer ges mest utrymme i tidningarna?
- 3) Finns det något samband mellan aktör och utbildningskonception?
- 4) Vilka är de huvudsakliga sakområdena och problemen relaterade till skola samt utbildningspolitik som tas upp i artiklarna?
- 5) I vilken utsträckning kan tidningarnas beskrivningar av skolan kategoriseras som negativa och kritiska?
- 6) Har olika kategorier (journalister, politiker, lärare etc) av aktörer specifika sakområden/problem som de gärna fokuserar på i sina beskrivningar av skolan?

2. Teoretisk ansats

2.1 Inledning

De teoretiska utgångspunkterna för denna uppsats kan relateras till flera olika forskningsfält. Massmedias roll och funktion i samhället, läroplanens föränderlighet i relation till samhällets omgivande normer, utbildningspolitik, dagspressens form och betydelse på mediearenan etc. Studier av relationen mellan utbildningspolitik och medier är relativt ovanliga i Sverige (Wiklund 2006: 56). Men det finns dock några artiklar och avhandlingar på ämnet som vi har upplevt som inspirerande för vår egen undersökning.

2.2 Medier och utbildningspolitik

I Matilda Wiklunds avhandling från 2006; *Kunskapens fanbärare – Den goda läraren som diskursiv konstruktion på en mediearena* beskrivs den språkliga konstruktionen av läraren i svensk dagspress under 90-talet. Wiklund vill med sin avhandling belysa de mediala processer som ligger bakom formandet av lärarideal på ett mer generellt plan. Även denna studie grundar sig i en uppfattning om att media bidrar till att forma våra föreställningar om hur världen är beskaffad och i detta specifika sammanhang; hur läraren är. Wiklund menar att media aktivt skapar de utbildningsideal som dominerar i samhället genom att språkligt sätta gränser för vad som är skolans uppdrag. Den *goda läraren* som diskursiv konstruktion producerar i Wiklunds mening en viss verklighet och organiserar därmed vår upplevelse av omvärlden (Wiklund 2006: 16-19, 32, 36,). Rent metodologiskt så bygger avhandlingen på diskursanalys av artiklar från Dagens Nyheters ledar- och debattsidor. Studien bygger vidare på Foucaults definition av diskurser; språkliga beskrivningar av verkligheten som i praktiken skapar möjligheter och villkor för olika verksamheter (Wiklund 2006: 30-41).

I en artikel från 2003 (*Utbildningspolitik och mediologi: en fallstudie i mediernas funktion i debatten om skolan.*) så beskriver Marie Folke-Fichelius skoldebatten som tillspetsad och förenklad. Reformerna och dylikt åtföljs med andra ord av en medierapportering som kan beskrivas som långt ifrån fullständig då den väljer att lyfta fram mindre fragment av den ursprungliga debatten eller sakfrågan. Sverker Lindblad och Lisbeth Lundhal konstaterar i ett nummer av *Pedagogiska magasinet* från 2002 att mediernas beskrivning av skolan ofta är mörk och att elever liksom lärare kategoriseras på ett förenklat sätt (Wiklund 2006: 57-59).

Även internationellt sett så kan forskningen om relationen mellan utbildningspolitik och media beskrivas som begränsad. Wiklund tar i sin avhandling upp ett par exempel på anglosaxiska studier där utbildningsfrågor relaterat till media fokuseras. Ett förenande drag i den brittiska dagspressens beskrivning av skolan är enligt Wiklund en ”utelämnandets diskurs”. Med detta menar hon att tidningar väljer att utelämnar nyheter som går emot tidningens egna politiska linje. Polarisering är ytterligare ett typiskt drag vad gäller brittiska tidningars utbildningsrapportering (Wiklund 2006: 57-59). Utöver de mediala tendenser som ovan har beskrivits så kan man i brittisk press urskilja en särskild diskursiv praktik där journalisterna tar rollen som expert i skolfrågor;

”Genom att utropa sig själva till talesmän för de föräldrar som de i samma andetag utnämnde till de egentliga utbildningsexperterna gav de sig själva högre mandat att tala i utbildningsfrågor än de tillmätte lärarna.” (Wiklund 2006:58)

Även i svenska studier av media har det framkommit att journalister gärna själva framträder som experter i olika debattsammanhang. Dessa beskrivningar av politiska skeenden präglas ofta av

skepticism mot existerande samhällsliga förhållanden där journalisten litar sig med någon expert eller sakkunnig på området (Hadenius 2011: 288-290).

2.3 Mediearenans politiska dimension

I början av 1900-talet så fanns det starka band mellan tidningarna och de politiska partierna vilket styrde urvalet av nyheter i respektive tidning. Men från och med andra världskrigets slut valde tidningsredaktionerna i allt högre utsträckning att agera mer självständigt i förhållande till de politiska partierna. Denna tendens fördjupades under 60-talet och beskrivs av Hadenius som en ”journalistkårens professionalisering” där det ställdes krav på objektivitet, saklighet, opartiskhet, relevans och neutralitet. Men samtidigt så finns det många exempel på när samtida nyhetsrapportering färgas av tidningens politiska tradition (Hadenius mfl 2011: 270-281).

”Att journalistiken har blivit mera oberoende av tidningarnas partipolitiska profiler innebär inte att den partipolitiska karaktären i tidningarnas samlade utbud har upphört.” (Hadenius mfl 2006:281)

Den objektiva journalistiken kännetecknas (i teorin) av en opartisk förmedling av nyheter där olika parter får samma utrymme att föra fram sin åsikt. Om vi återgår till Wiklunds beskrivning av ”en utelämnandets diskurs” så innebär den objektiva nyhetsförmedlingen att journalisten har en direkt skyldighet att rapportera om allt och inte ta parti för den ena eller den andra parten. Men detta står ofta i skarp kontrast mot den berättarteknik som är typisk för modern nyhetsförmedling; förenkling och vinkling. En mindre aspekt sätt i centrum medan annat utelämnas (Wiklund 2006: 57-59, Hadenius mfl 2011: 276-277, 333).

Enligt 2006 års svenska pressutredning så bör svensk media tjäna demokratin genom att informera, granska och dessutom tillhandahålla ett forum för debatt. Det som beskrivs i media sätter en viss agenda för samhällsdebatten i stort (Hadenius mfl 2011: 29, 62). Hadenius betonar liksom Wiklund mediernas starka ställning i det moderna samhället; De är en integrerad del av samhället och har en stor betydelse för hur vi orienterar oss i vår omvärld och därmed vår verklighetsuppfattning. (Hadenius mfl 2011: 17-19)

”Hadenius hävdar bland annat att politiker hellre använder sig av detta forum än de mer traditionella formerna för att föra fram frågor till debatt därför att de vet att DN-debatt ger större genomslag.” (Wiklund 2006:76)

Det är inte bara politiker som i ökad utsträckning använder sig av debattsidor för att vinna stöd från den allmänna opinionen. Företag, organisationer och inte minst journalisterna själva har alla ett intresse av att framföra sina egna tolkningar. (Hadenius mfl 2011:340)

Men i vilken utsträckning bidrar medierna i egentlig mening till formandet av den allmänna opinionen? Enligt Kent Asp i *Mäktiga massmedier* (1986) så förstärker medierna i första hand redan existerande åsikter. Den direkta medieeffekten kan därmed beskrivas som begränsad om än inte obefintlig. Asp redogör vidare för den så kallade ”dagordningsforskningen” (agenda-setting) som har haft en stor betydelse för forskningen kring den politiskt inriktade massmedieforskningen i stort. Vad som har slagits fast är att tidningarna på många sätt är fria att välja vilka sakfrågor som skall ges utrymme i den politiska debatten. De ämnen som presenteras i den aktuella blir också ”de viktiga frågorna” för läsarna. Så även om mediearenan inte bestämmer vad vi skall tycka i skoldebatten så skapas det en viss mall för vilka sakfrågor vi bör intressera oss för; vilka områden av utbildningspolitiken som är viktiga. Vidare så tenderar nutida press att bli allt mer konform vilket förstärker dagordningsfunktionen i ett samhälleligt perspektiv. (Asp 1986: 48-49, 68-69)

Om vi utgår från dagordningsfunktionen som ovan har beskrivits; hur påverkar dessa typiska drag tidningarnas beskrivningar av skolan och utbildningspolitiken?

Asps analys av hur den så kallade ”Kärnkraftsdebatten” under 80-talet beskrevs i svensk dagspress vittnar om att det finns vissa typiska drag för tidningars beskrivningar av politiska skeenden:

”Partierna framstår dessutom i massmedierna som i det närmaste helt eniga i sin uppfattning bakom sina respektive linjer. Det ges mycket lite utrymme till avvikande grupper. Till detta kommer att partiledarna, partiernas främsta symbolfigurer spelar en mycket framträdande roll under folkomröstningskampanjen. De förekom tex betydligt oftare och de fick större rubriker i massmedierna än linjeorganisationens främsta företrädare.” (Asp 1986:117)

Artiklarna fokuserar ofta på polarisering och tillspetsade sakfrågor i konfliktermer. Politikerna är på många sätt beroende av medierna och man beskriver detta som en ”politikens medialisering”. En förenklad debatt där vissa aktörer har en mer framskjuten position än andra får politiska konsekvenser då media kan sägas vara den främsta informationskällan för väljare. De sakfrågor som tas upp på mediearenan lägger grunden för den utvärdering som väljarna sedan gör av olika politiska alternativ och påverkar därmed den politiska opinionsbildningsprocessen i stort. När det kommer till 80-talets Kärnkraftsdebatt så var det upp till tidningarna själva att avgöra vilket utrymme som frågan skulle få samt vilket perspektiv på frågan som skulle vara mest framträdande. Enligt Asp så kom detta i förlängningen att ”återspegla sig i det perspektiv väljarna kom att anlägga på kärnkraften som politisk sakfråga.” (Asp 1986: 275-277, 360-361) Sammanfattningsvis så är medierna en resurs för de aktörer som har intresse av att påverka den allmänna opinionen.

2.4 Skoldebatten och dess bakgrund

Under 1990-talet så har skolsystemet i Sverige (likt andra länder i väst) genomgått stora förändringar, Skolans decentralisering, det fria skolvalet, gymnasiereformen samt den omtvistade frågan om lönesättningen av lärare etc har tillsammans placerat skolan högt upp på den politiska agendan. Skoldebatten har med andra ord politiserats och därmed blivit ett angeläget ämne för medierna att skriva om. För att en tydligare återkoppling mellan tidningsartiklarnas innehåll och det rådande samhällsklimatet följer en kortare beskrivning om vad som har hänt i skolans värld sedan slutet av 70-talet fram till nu.

Under 70-talet uppstod det en medial debatt om den svenska skolans allt sämre resultat relaterat till andra länder. Debatten intensifierades under 80-talet och ledde fram till krav på decentralisering vid sidan av en ny läroplan i slutet av 80-talet. Den utbildningspolitiska debatten som den framställdes i media fokuserade på den politiska styrningen som ansågs vara ineffektiv och en av orsakerna till skolans försämrade resultat. Likvärdighetsbegreppet kom att ställas mot betydelsen av valfrihet, den professionella lärarkåren mot politikernas idéer. (Forsell 2005: 298-304) I debatten om den nya läroplanens utformning gavs det plats för två olika åsikter: företrädare för en ämnesinriktad skolplan – den så kallade *kunskapsrörelsen* - kontra den gruppering som efterlyste en vidare läroplan: ”en skola för jämlikhet”;

”Om företrädarna för Kunskapsrörelsen själva sade sig sträva efter att återupprätta ordning och arbetsro i skolan samt värna ämneskunskapen så anklagade deras motståndare dem för att driva en förenklad debatt och ignorera utbildningens komplexitet.” (Wiklund 2006:87)

Det decentraliserade skolsystemet presenterades som ett alternativ till den statliga styrningen av skolan som vid tidpunkten för debatten betraktades som ett välfärdssamhällets misslyckande

(Wiklund 2006:86). Decentralisering förväntades därtill ge ett större utrymme för lokal anpassning samt en mer effektiv förvaltning. År 1989 flyttades huvudmannaskapet över från stat till kommun (Prop1989/90:41) vilket benämns som *kommunaliseringen*. Det kommunala huvudmannaskapet betraktades som ett mer demokratiskt sätt att styra skolan och utgjorde därmed ett politiskt mål i sig. I mer praktiska termer så innebar detta att löne- och anställningsvillkor nu hanterades på en kommunal nivå. Under 90-talet etablerades även det *fristående skolsystemet* på allvar och blev samtidigt ett dominerande ämne i skoldebatten. Rätten att själv välja sin skola tillsammans med skolpengen samt rätten till bidrag för fristående skolor gav uttryck för ett mer marknadsinspirerat resonering även på skolans område (Forsell 2005: 259, 304-312).

Wiklund tar upp ett antal olika utbildningsreformer som tillsammans med decentraliseringen bildar bakgrunden för 90-talets skoldebatt och i förlängningen också den debatt som ligger till grund för vår egen studie: friskolereformen och skolpengen, gymnasireformen, övergången till mål- och resultatstyrning, de nya läroplanerna, (Lpo 94, Lgr11), betygsreformen samt lärarlegitimationen. Ökade krav på kvalitetssäkring av skolor har också bidragit till att förändra skolans verksamhet.

Vad som kan sägas om dessa omstruktureringar eller reformer av utbildningssystemet är att de är en del av ett ifrågasättande av samhället i stort. Med det förnyade samhällsidealet föll också tidigare ideal kopplade till den sammanhållna enhetsskolan där skolans främsta roll var att utbilda medborgare. Denna konsensus utmanades från 80-talet och framåt av ett alternativt perspektiv där frågor om differentiering och jämlikhet tonades ned i förhållande till frågor om valfrihet och individanpassning. Därmed blev utbildningspolitiken på ett annat sätt än tidigare en stridbar fråga (Wiklund 2006: 87-89).

”Men det som benämns omstrukturering i detta sammanhang av olika sociala, institutionella och idémässiga relationer skapar inte bara ett sätt att tänka kring vad som är problematiskt med utbildning utan frammanar även vissa mönster för beskrivningar och kategorier utifrån vilka utbildning betraktas, övervägs och behandlas” (Wiklund 2006:89)

2.5 Nyhetsvärdering

Det som ovan har beskrivits har lett till ett ökat intresse från mediernas sida vad gäller utbildningspolitiska frågor liksom skolan som fenomen. Som Håkan Hvitfeldt uttrycker det så drivs mediernas rapportering av en *underhållningens logik*. (Hvitfeldt, Nygren 2005: 34) Enkla och dramatiska händelser prioriteras och ”den populära fiktionens former influerar därmed den politiska rapporteringen.” Tidningarna har enligt Hvitfeldt blivit en ”politikens huvudscen” där politiska processer utspelas och påverkas. Medierna är dessutom (i frånvaro av ett djupare politiskt engagemang) allmänhetens främsta informationskälla i när det kommer till politiska frågor (Hvitfeldt, Nyström 2005: 36, 41-42).

Jörgen Westerståhl betonar i *Bilden av Sverige* (1985) två olika faktorer som avgörande för mediernas innehåll eller val av nyheter; *nyhetsvärderingsprinciper* samt *nyhetsideologier*. Nyhetsvärderingsprinciper hänger samman med det som Hvitfeldt definierar som *underhållningens logik* och bygger på antaganden om vad som intresserar läsarna. Vid sidan av detta styrs tidningarnas innehåll av nyhetsideologier: olika aktörers samhällssyn och det allmänna opinionsklimatet (Westerståhl 1985: 23).

”Eftersom all journalistik utgår från ett behov av att vara angelägen för publiken spelar uppfattningar om mediekonsumenternas värderingar och föreställningar en roll för den journalistik som produceras.” (Hvitfeldt, Nyström 2005:256)

Man talar i detta sammanhang om en ny sorts politisk journalistik där tidningarna allt mer anpassar innehållet till publiken med fokus på motsättningar mellan politiker och medborgare (Hvitfeldt, Nyström 2005: 262). Ett exempel på detta är den mediala konstruktionen av ”en skola i kris” där skolan beskrivs som ett politiskt misslyckande där elever och föräldrar framställs som offer. Samtidigt så har utbildningspolitikens utformning blivit en central valfråga vilket i sig motiverar ett större utrymme på mediearenan (Wiklund 2006: 116-119, 121-122).

2.6 Läroplaner och utbildningskonceptioner

2.6.1 Läroplansteori

Läroplansteorier syftar till att beskriva kunskap kring hur utbildningsprocessens mål, innehåll och metodik samspelar med samhället och dess kultur. Samhällsförändringar och kulturella strömningar lägger grunden för utbildningspolitiska omdaningar. Läroplanskod är ett sammanfattande begrepp för den utbildningsfilosofi och de föreställningar som ligger bakom själva formulerandet av en läroplan. Hur läroplanskoden ser ut är beroende av de olika utbildningspolitiska principer som återfinns i styrinstrument liksom lärarutbildningen (vilka ämnen som prioriteras etc.) (Lundgren 1989: 16-22). Historiskt sett så har olika samhällen haft skilda målsättningar vad gäller utbildningens utformning vilket i sin tur har lagt grunden för olika läroplanskoder. Några av de läroplanskoder som Ulf. P Lundgren (1989) identifierar är klassisk, realistisk och moralisk läroplan. Dessa läroplanskoder har historiskt sett dominerat under skilda perioder och svarat mot det omgivande samhällets värderingar.

Englund beskriver i sin avhandling *Läroplanens och skolkunskapens politiska dimension* (2005) den medborgerliga läroplanskoden. Denna läroplanskod utvecklades i samband med den kapitalistiska industrins framväxt samt det demokratiska genombrottet i Sverige och kom därmed att påverka skolreformerna 1918/1919. Enligt den medborgerliga läroplanskoden är skolans centrala uppgift att socialt integrera elever till medborgare genom politisk socialisation. Utöver denna fostran till samhällsmedborgare så fokuseras det på vetenskaplighet samt ett bevarande av den ekonomiska organisationen över samhället. Inom den medborgerliga läroplanskoden finns det enligt Englund fundamentalt skilda synsätt vad gäller synen på utbildningens utformning och detta gäller främst skolans politiska och medborgerliga uppdrag. De olika uppfattningarna om hur utbildningen bör utformas urskiljer Englund som tre separata konceptioner; den patriarkala konceptionen, den vetenskapligt rationella konceptionen och den demokratiska konceptionen. De tre konceptionerna har aldrig verkat var för sig i någon läroplan utan är kompromisser och där olika konceptioner har dominerat i perioder beroende på vilket politisk ideologi som för tidpunkten gjort sig gällande i samhället i stort. Konceptionerna har i ett historiskt perspektiv fått olika genomslag vad gäller utformande av skolans läroplaner. Utbildningskonceptionerna representerar olika utbildningsfilosofiska grunduppfattningar och ger skolans undervisningsinnehåll olika status och karaktär. Konceptionerna har skilda synsätt om relationen mellan individen och samhället liksom olika uppfattningar om vad som är att betrakta som demokratiskt och jämlikt (Englund 2005: 32-35).

2.6.2 Den demokratiska utbildningskonceptionen

Den demokratiska utbildningskonceptionen växte sig stark i slutet av 1960-talets då kraven på medborgarinflytande i arbetslivet såväl som samhället i stort ställdes mot ett snävare vetenskapligt perspektiv (Englund 2005:311). Lo engagerade sig i den skolpolitiska diskussionen på 1970-talet som företrädare för den demokratiska synen på utbildning och ställde krav på att större utrymme för de samhällsorienterade ämnena inom yrkesprogrammet. Kravet vilade på en bestämd åsikt om att eleverna skulle förberedas för politiskt deltagande och medbestämmande. De direktiven som den

socialdemokratiska regeringen gav till gymnasieutredningen stämmer väl överens med den demokratiska utbildningskonceptionen; att gymnasieskolan skulle vara en del av demokratiprocessen i samhället (Englund 2005: 270-271). I de socialdemokratiska direktiven framhölls att;

”Demokratiseringsprocessen på arbetsmarknaden understryker betydelsen av att utbildningen stimulerar de studerande till medbestämmande och gemensamt ansvarstagande både under utbildningstiden och i arbetslivet och samhället. Kommittén bör i sina överväganden beakta den pågående utvecklingen och föreslå de förändringar som behövs för gymnasieskolans del” (Direktiv 1976-08-05: 128)

Den demokratiska utbildningskonceptionen huvudmål är att fostra demokratiska medborgare och därigenom därigenom trygga framtida generationers demokratiska deltagande. Den demokratiska utbildningskonceptionen kan definieras som:

”en styrelseform som förverkligas i samma utsträckning som folket deltar i den politiska beslutsprocessen” (Englund 2005:317)

Skolan skall i enlighet med den demokratiska konceptionen bilda medborgarna inför den politiska beslutsprocessen. Skolan skall vara en stark politisk kraft i syfte att bygga ett bättre samhälle och skolans bildande roll anses i detta sammanhang som central och avgörande för samhällets utveckling. Skolan skall bidra med att stärka det samhälleliga engagemanget och därför bör elevernas skolas med fokus på demokratiska värderingar. Det som karakteriseras som demokratiska värderingar är tolerans, solidaritet liksom respekt för pluralism (Amnå 1999:21). Målet är att förbereda eleverna för ett framtida demokratiskt deltagande. Den demokratiska konceptionen står för en uppfattning om att eleven själv aktivt deltar i kunskapsprocessen. Kunskap är med andra ord inte något som överförs direkt från lärare till elev. (Englund 2005:273). Istället så bygger undervisningen till stora delar på diskussioner och elevaktivitet. En annan viktig poäng är undervisningen skall spegla de olika värderingar och synsätt som finns i ett samhälle. Jämlikhet mellan olika sociala grupperingar är centralt för den demokratiska konceptionen och därför skall utbildningen utformas på ett gränsöverskridande sätt vad gäller språk och kommunikation. (Englund 2005: 268-269). Alla elever skall skolas inför ett liv som politiskt aktiva medborgare.

2.6.3 Den vetenskapliga och rationella utbildningskonceptionen

Den andra konceptionen som Englund beskriver i *”Läroplanens och skolkunskapens politiska dimension”* (2005) är den vetenskapliga och rationella. Denna konception har ett vetenskapligt fokus och ställer sig positiv till marknadslösningar på samhällets problem. Eleverna skall utbildas efter samhällets behov och därigenom svara mot de krav som arbetsmarknaden ställer.

Att den vetenskapligt rationella konceptionen slog igenom just efter andra världskrigets slut kan förklaras av den starka tekniska och ekonomiska utvecklingen som är utmärkande för denna tidsperiod. Utbildningskonceptionen grundar sig i en stark tro på tekniken och vetenskapen i välfärdssamhällets tjänst. Lösningen på framtida samhällsproblem hänger på vetenskaplig expertis och rationellt beslutsfattande snarare än demokratiska överväganden. (Englund 2005:261). I den vetenskapligt rationella utbildningskonceptionen förespråkas en funktionalistisk demokratiuppfattning. Denna styrelseform innebär att de politiska besluten överläts åt en elit. Eliternas politiska makt växlar genom att konkurrera om folkets röster. Folkets demokratiska inflytande begränsas således till att rösta på vilken elit som skall styra samhället. Eliten behöver därför erhålla en mer fördjupad samhällsorienterad utbildning medan andra grupper i samhället klarar sig med baskunskaper (Englund 2005:314).

I den vetenskapliga rationella utbildningskonceptionen så är den ekonomiska tillväxten det primära. Skolans uppdrag blir därför att fostra och utbilda medborgare som motsvarar arbetsmarknadens krav; som arbetstagare och konsument (Englund 2005:265). Undervisningen skall följaktligen präglas av ett objektivt och vetenskaplig förhållningssätt där matematik, språk och naturvetenskap utgör basen i undervisningen. (Nylund 2010:40). Skolan bidrar till samhällsutvecklingen genom att förbereda eleverna för den framtida arbetsmarknaden. Inom det vetenskapligt rationella utbildningsidealet så betraktas det direkta kunskapsinhämtandet och skolans kunskapsförmedlande uppdrag som ett individuellt projekt. Skolans uppdrag att fostra samhällsmedborgare tonas i detta sammanhang ned och placeras istället hos individen själv och hens föräldrar. Utbildningen är formellt tillgänglig för alla elever men det är individen själv som ansvarar för sitt eget lärande. Med andra ord så har alla individer rätt till utbildning, men hur den förvaltas är eleverna själva ansvariga för. (Amnå 1999: 23-24).

Den vetenskapliga rationella utbildningskonceptionen är därmed inte negativt inställd till friskolor så länge den utbildar arbetskraft efter samhällets behov och att friskolorna är formellt lika tillgänglig för alla. De samhällsorienterande ämnena skall ha en tillbakadragen roll inom yrkesprogrammen; yrkesprogrammets uppdrag är att utbilda arbetsresurser (Englund 2005:311). Förespråkare för att det yrkesprogrammen inte behöver vara högskoleförberedande är därmed att betrakta som förespråkare av den vetenskapligt rationella utbildningskonceptionen.

2.6.4 Den fostrande och disciplinerande konceptionen

Den tredje konceptionen – den fostrande och disciplinerande - är konstruerad efter Englunds patriarkala konception (Englund 2005) tillsammans med något av en motbild till den mediala beskrivningen av ”den flummiga och odisciplinerade skolan” som Matilda Wiklund beskriver i sin avhandling *”Kunskapens fanbärare den goda läraren som diskursiv konstruktion på en mediaarena”* (2006). Wiklund beskriver hur det finns en medial diskurs som konstruerat en bild av den svenska skolan som normlös och flummig. Föreställningen är att skolan är i en kris och att respekten för ordning, kunskapskrav och trygghet har gått förlorad.

Den fostrande konceptionen berättar om en tillbakablickande utopi som målar upp en bild hur eleverna förr i tiden var tysta, respektfulla och uppmärksamma. Läraren kunde då överföra viktig och sann kunskap till eleverna, till skillnad från nu då barnen är odisciplinerade och normlösa (Wiklund 2006:167). 1970-talets fokus på jämlikhet och trivsel har resulterat i en skola där inte tillräckliga krav ställs på eleverna. Huvudmålet borde istället vara att fokusera på basämnena samt att skolan skall vara kunskapsförmedlande och kunskapskrävande (Wiklund 2006: 171-174). Wiklund beskriver vidare den mediala debatten kring att skolan är i behov av att fokusera på basämnena;

”Debatten om läroplanen där utbildningsområden etableras som i kris i samband med kritik mot vad som konstrueras som verklighetsfrämmande av de utbildningsreformer som kringgärdar den nya läroplanen... situationen etablerades i samband med läroplansdebatten också som hotar de traditionella basämnena som här konstrueras som den givna grunden för hela utbildningssystemets legitimitet (Wiklund 2006: 162)”

Den goda läraren, som 90-talets mediala diskurs beskriver det, är enligt Wiklund en lärare som ställer krav på ordning och reda och därmed skapas ett arbetsklimat som är trivsamt och där god undervisning kan ske. Vägen ur utbildningskrisen och elevernas normlöshet är att stödja lärarnas krav på ordning, reda och respekt (Wiklund 2006:195). Den fostrande och disciplinerande konceptionen förespråkar en skola som präglas av ordning och reda. Fokus ligger på kärnämnen

och lärarna vågar ställa höga krav när det kommer till kunskaper samtidigt som eleverna visar tillbörlig respekt för lärarens auktoritet.

2.6.5 Den professionella konceptionen

Den sista konceptionen, den professionella, är ett försök att tillföra ytterligare ett utbildningsperspektiv som kan sägas spela en central roll i skoldebatten. Via 90-talets omstruktureringar av skolväsendet decentraliserades skolan samtidigt som man införde ett målrelaterat betygssystem vilket i förlängningen också påverkade lärarnas arbetssituation. Då skolan kommunaliserades så fick lärarna nya arbetsuppgifter; som att utveckla lokala skolplaner, delta i läroplansmöten, med mera. Omstruktureringarna har bidragit till en redovisningskultur i skolorna vilket tar upp en stor del av den arbetstid som lärarna har till sitt förfogande. (Englund 2012: 115-116). Arbetsuppgifterna inom läraryrket består följaktligen av flera olika tidskrävande administrativa uppgifter. Lärarnas riksförbund genomförde under 2011 en arbetsmiljöundersökning där lärarnas upplevda arbetssituation och arbetsmiljö studerades. I urvalsgruppen för studien var 1700 lärare från både kommunala skolor och friskolor. Omkring 90 % av de tillfrågade lärarna uppgav att de upplevde det som att de administrativa uppgifterna hade blivit fler de senaste fem åren. Arbetsmiljöundersökningen visade också att drygt hälften av lärarna inte anser att de får den arbetsro som de behöver för att kunna förbereda lektioner, rätta elevernas arbetsuppgifter, med mera (Lärarnas riksförbund 2011: 3-7). Utbildningsdepartementet har tillsatt en utredning som skall redovisas under våren 2013 där utredningens syfte är att minska lärarnas administrativa arbetsuppgifter (www.regeringen.se).

I Matilda Wiklunds (2006) avhandling om den diskursiva praktiken i Dagens Nyheter under 90-talet framstår "läraryrkets kris" som ett centralt tema på mediearenan. DN beskriver hur läraryrkets status har minskat i anseende samtidigt som allt färre väljer att bli lärare. Diskursivt etablerar tidningsartiklarna en bild av hur politiker begränsar lärarnas i deras yrkesutövning och att lärare ständigt tvingas till så kallade "icke-läraryrkespositioner". Lärarna förväntas enligt tidningarnas utsago att agera polis och kurator vilket är tidskrävande och därmed hindrar lärarna från att hålla en hög kvalitet på undervisningen. Följaktligen så förmår inte lärarna att fullt ut förmedla det obligatoriska kunskapsstoffet, inte heller att bedöma elevernas prestationer på ett rättvist sätt (Englund 2012: 185-189). Kontentan av det som beskrivs i Dagens Nyheter är att lärarna får ägna allt större delen av arbetstiden till annat än själva undervisningen, samtidigt som politikerna inkräktar på lärarnas yrkesutövning.

Den professionella konceptionens huvudmål är att lärarna skall bedriva undervisning som inte begränsas av politiker. Lärarna skall vara autonoma i sin yrkesutövning. Lärarnas uppgift är primärt att ägna sig åt kunskapsöverföring och inte till administrativt arbete eller att agera i "icke-läraryrkespositioner". Statusen hos lärarkåren bör även höjas och ett bra redskap för en högre status är en högre lönenivå för lärarna. Konceptionen behandlar primärt lärarens uppdrag och arbetssituation. Fokus ligger på att stärka professionalismen i lärarkåren, höja läraryrkets status samt att förändra och därmed förbättra arbetssituationen på ett sådant sätt så att lärarna kan bedriva en undervisning som stärker eleverna kunskapsmässigt.

3. Metod och tillvägagångssätt

3.1 Inledning metod

Vår studie baseras på ledarartiklar, debattartiklar, krönikor samt insändare (så kallad ”politisk opinionsjournalistik”) i *Dagens nyheter* och *Aftonbladet* från år 2012. Valet att avgränsa vår studie till en mer specifik artikelgenre grundar sig i att ledar- och debattsidor till stora delar anses sätta agendan för den offentliga diskussionen i Sverige och dessutom flitigt används av politiker för att föra fram frågor. Därmed så är det till stora delar på denna avgränsade del av mediearenan som den utbildningspolitiska debatten förs och (åtminstone i teorin) ger plats åt alternativa röster. Med detta som utgångspunkt har vi vidare valt att ställa det artikelmaterial som återfinns i *Dagens Nyheter* mot artiklar i *Aftonbladet*. Tanken är att jämförelsen av tidningarna skall bidra med ytterligare ett perspektiv till hur skoldebatten framställs i media. Ser bilden av skolan annorlunda ut i *Aftonbladet* relaterat till den bild som presenteras i *Dagens nyheter*? För att tydligare skissera de olika uppfattningar om skolans uppdrag som blir tydliga i skoldebatten som den framställs i tidningarna så har vi använt oss av idealtyper eller så kallade *utbildningskonceptioner*. Då utbildningspolitiken sägs bedrivas i spänningsfältet mellan olika utbildningskonceptioner så finner vi det relevant att undersöka hur fördelningen ser ut på mediearenan; Vilket utrymme ges de olika konceptionerna i tidningarna? Är fördelningen densamma i de båda tidningarna?

3.2 Kvantitativ textanalys

För att besvara frågeställningarna som styr vår studie så har vi valt kvantitativ textanalys som metod. Kvantitativ textanalys lämpar sig väl som metod då undersökningens textunderlag är omfattande och fokus ligger på att systematiskt identifiera linjer och mönster i artiklarna under den valda tidsperioden. Metoden gör det möjligt att illustrera skoldebattens olika nyanser och mönster i den medialiserade bilden av skolan som fenomen. För att kunna genomföra dessa systematiska klassificeringar så har vi vidare ställt upp förutbestämda och specificerade kategorier i ett så kallat kodningsschema. (En tydligare beskrivning av kodningsschemat följer längre fram i metodavsnittet.) Vid analysen det omfattande textunderlaget så har vi använt oss av datorprogrammet SPSS som är vanligt förekommande vid statistiska analyser (Esaiasson mfl: 197-209).

3.3 Tidningar och urvalsprinciper

En tidig avgränsning i vår studie var att hålla oss till två olika tidningar för att anpassa undersökningen till den något begränsade tidsramen. Valet av tidningar (*Dagens Nyheter* och *Aftonbladet*) har styrts av två olika urvalsprinciper. Den *effektorienterade urvalsprincipen* innebär ett val av medier med stor spridning. Tanken med detta är att då vi intresserar oss för opinionsjournalistik så finns det en viss poäng med att tidningarnas innehåll exponeras för en stor del av befolkningen. För att medias beskrivning av skolan som fenomen skall vara relevant i opinionshänseende så krävs det att någon läser om det. Vi har därför valt *Dagens Nyheter* och *Aftonbladet* då de når ut till en läsekrets av betydande storlek. *Dagens Nyheter* är Sveriges största morgontidning och *Aftonbladet* är efter *Expressen* (TNS/Sifo 2012) den kvällstidning som når ut till flest läsare. *Aftonbladet* är precis som *Dagens Nyheter* en rikstäckande tidning och tidningens nättidning är därtill den mest besökta tidningswebbplatsen i Norden (TNS/Sifo 2012). *Dagens Nyheter* sägs dessutom vara den dagstidning som i högre utsträckning än andra tidningar sätter dagordningen för det allmänna opinionsklimatet; vilka frågor som skall debatteras (Wiklund 2006:75).

Sammantaget så förväntar vi oss att tidningarnas beskrivningar av skolan når ut till en betydande del av Sveriges befolkning och att de därmed blir en del av den opinionsbildande processen.

Den andra principen; *grupprepresentativ urvalsprincip* innebär att olika typer av tidningar skall representeras i undersökningen. De tidningar vi har valt kan beskrivas som knutna till olika politiska ideologier; oberoende socialdemokratisk (Aftonbladet) respektive oberoende liberal (DN). Genom att jämföra tidningar som kan sägas representera skilda politiska intressen tillför vi ytterligare ett perspektiv till undersökningen hur skoldebatten gestaltas i media; hur detta påverkas av politiska preferenser. Tidningarna skiljer sig åt på ytterligare en punkt då Dagens Nyheter är en morgontidning och Aftonbladet en kvällstidning (Asp 1986:27). Vi vill dock betona att utmärkande för kvällspressen i Sverige jämfört med övrig europeisk kvällspress är det förhållandevis omfattande opinionsmaterialet i form av kultursidor, kolumnister och krönikörer (Hadenius mfl 2011:77). Vi ser därför inget problem med att jämföra Aftonbladet med Dagens Nyheter då de båda utmärks av ett rikt opinionsmaterial som är fokus i vår undersökning. Man har tidigare också gjort skillnad på dagspress och kvällspress då det kommer till journalistisk stil; kvällspress fokuserar mer på sensationsnyheter och betraktas därmed som en mindre seriös form av journalistik. Dagspressen har dock under senare år kritiserats för att styras av samma nyhetsvärderingsprinciper som kvällspressen – som Hvitfeldt beskriver det: en underhållningens logik (Hvitfeldt 2005:34).

3.4 Undersökningsperiod och artikelgenre

I utformandet av vår studie har vi valt att begränsa oss till en särskild artikelgenre, så kallad *politisk opinionsjournalistik*. Mer konkret så omfattar detta tidningsmaterial ledarartiklar, debattartiklar, krönikor samt insändare i Dagens nyheter och Aftonbladet. Dessa sidor kan beskrivas som ett forum för den medialiserade skoldebatten; det område som är fokus i vår undersökning. Inkluderandet av nyhetsartiklar skulle begränsat oss då tidsramen för uppsatsens genomförande är knapp och många av de teman som tas upp i artikelserier berör praktiska ting som skolmatens kvalitet, skolgårdens utformning etc. Sammantaget så behandlar nyhetsartiklarna i många fall inte det som vi önskar att studera i vår undersökning och det framstår därmed som väl motiverat att utesluta denna genre. Inom den opinionsbildande genren finns det dessutom plats för alternativa aktörer vid sidan av journalisterna vilket vi finner som relevant för vår studie. Vi har valt att inte göra någon skillnad på typ av artikel inom artikelgenren då vi anser att artiklarna tillsammans utgör en diskursiv praktik.

I vår studie var vi, främst av praktiska skäl, valt att begränsa undersökningsperioden till ett halvår. Avgränsningen till artiklar i DN och Aftonbladet skrivna under perioden 2012-05-16 till 2012-11-16 gav oss ett hanterbart artikelunderlag relativt den disponibla tiden för uppsatsarbetet. För att söka efter artiklar i tidningarna så har vi använt databasen Presstext. I Presstext kan man söka artiklar från en rad olika svenska tidningar, Aftonbladet och Dagens Nyheterna inkluderade. Jämfört med tex Artikelsök samt Mediearkivet så är Presstexts arkiv mer omfattande varför vi finner det motiverat att välja just denna sökmotor. Ämnesordet för vår sökning har varit ”skolan” då vi just är intresserade av de tidningsartiklar som behandlar skolan som ett fenomen. Att artiklar som handlar skolan skulle sakna ordet ”skolan” i text verkar föga troligt. Vidare så har vi sökt på Dagens Nyheter och Aftonbladet separat för att få en hanterbar mängd av artiklar. Sammanlagt så är det 92 artiklar som handlar om skolan under den angivna tidsperioden varav fördelningen är 52 stycken från Dagens Nyheter och 40 stycken från Aftonbladet. Att artiklarna är ojämnt fördelade i antal mellan tidningar ser vi inte som ett problem utan det är snarare ett resultat av att Dagens Nyheter under denna tidsperiod ger den skolpolitiska debatten ett större utrymme än vad Aftonbladet gör. Varför det förhåller sig på det här sättet ligger utanför uppsatsens fokus och är därmed inget som vi ämnar fördjupa oss i. Artikelunderlaget från Aftonbladet är enligt vår mening tillräckligt omfattande för att ge en bild av skoldebatten, som den förs i Aftonbladet.

3.5 Genomförande

I det direkta genomförandet av studien så har vi inledningsvis analyserat artiklarna individuellt och i ett senare skede diskuterat ett fåtal artiklar där vi känt oss tveksamma vad gäller kategoriseringen av artikeln efter konception, sakområde, problem etc. Vi anser att detta tillvägagångssätt stärker undersökningens reliabilitet då våra oberoende bedömningar präglats av samstämmighet. I de fall då vi har varit oeniga i vår bedömning av samma artikel så har vi efter ytterligare en kodning av artikeln lyckats enas om en gemensam kategorisering. I vår studie av artiklarna så undersökte vi följande områden; *aktör, sakområde, tendens, problemområde och konception*.

Konceptionerna bygger, som tidigare har beskrivits, på idealtyper av centrala utbildningskonceptioner med våra egna tillägg (se Tabell 1). Artiklarna har placerats under den konception som dess skildring av skolan som fenomen kan härledas till. Vad gäller aktör, sakområde, problemområde och tendens skapades kategorierna allt eftersom de dök upp i artikelmaterialiet.

Med begreppet *aktör* avses i detta sammanhang *vem* eller *vilka* som kommer till uttryck i artikeln. Under behandlingen av artikelmaterialiet fick varje ny aktör ett nummer efter kategori (politiker, lärare etc). I de fall då en artikel skrevs av en aktör som redan hade en kategori kodades aktörerna in efter den redan befintliga kategorin. I artikelmaterialiet fanns det tio stycken olika aktörer (se Bilaga 1). Ett tydliggörande är att med ”sakkunnig” avser vi en eller flera personer (oftast någon form av akademiker alternativt forskare inom det pedagogiska området) som anses särskilt kunniga på skolans område. ”Privatperson” står i detta sammanhang för en person som enbart signerat artikeln med sitt namn, utan att ange någon form av titel (förälder, lärare, elev). Begreppet *journalist* skall i detta sammanhang betraktas som en samlande beteckning för den grupp av skribenter som är journalister till sin profession och därtill anställda vid den tidning som publicerar deras artiklar. Samtliga upphovsmän till artiklarna är ju i en viss mening journalister men vi avser i detta sammanhang enbart de som är journalister till sin profession och anställda av Aftonbladet eller Dagens nyheter.

Under beteckningen *sakområde* kategoriserar vi artiklarna efter den sakfråga som artikeln i huvudsak fokuserar på. Listan över sakområden har utformats allt eftersom vi har läst igenom artiklarna och numrerats i den ordningen som de har dykt upp i undersökningsmaterialiet. Återkommande sakområden sorterades därmed in under föregående numrering. Sammantaget så identifierade vi tjugo sakområden i tidningsartiklarna (se Bilaga 1). Kategoriseringen av artiklar efter sakområde besvarar inte frågan om aktören i fråga är positivt eller negativt inställd till det sakområde som tas upp (friskolor, religionsutövning etc) utan enbart vilken aspekt av skolan som artikeln kretsar kring. Vi återkommer till denna fråga mer specifikt då vi undersöker artikelunderlagets tendens.

Problemområden i artiklarna har behandlats på samma sätt som sakområdena (se ovan). Sammanlagt så påträffades 22 olika problemområden i artiklarna. Då tre tidningsartiklar saknade beskrivning av upplevda problem i skolan så är det bara 89 artiklar som ingår i indelningen av artiklarna efter problemområde. Vi har valt att använda oss av relativt inkluderande kategorier då en indelning i specifika problem hade krävt en indelning av artiklarna i omkring 60 kategorier vilket vidare hade begränsat våra möjligheter att identifiera mönster eller linjer. Kategori 2 innefattar exempelvis både lärarnas löner samt proceduren kring lönesättningen.

Under begreppet *tendens* har vi kategoriserat artiklarna utifrån den vinkling artikeln har i sin framställning av skolan som fenomen; positiv, negativ eller neutral.

3.6 Idealtyperna

För att besvara den första frågeställningen, *Vilka utbildningskonceptioner återfinns i Aftonbladet respektive Dagens nyheter?* har vi använt oss av delvis egenhändigt konstruerade idealtyper över hur skolan bör vara. Idealtyper syftar till att förtydliga centrala egenskaper och begrepp hos samhällsrelaterade fenomen. De har inte för syfte att beskriva verkligheten som den är utan är en förenklad beskrivning för att vidare kunna analysera mer invecklade sociala förhållanden (Esaiasson mfl: 143-144). Två av idealtyperna är samstämmiga med Englunds konceptioner; *den demokratiska-* och *den vetenskapligt rationella*. Englund beskriver även att konceptionerna kan ses som idealtyper över den förda utbildningspolitiken (Englund 2005:34).

I en artikel, (*Framtidsvägen, vägen till vilken framtid för eleverna på gymnasieskolans yrkesprogram, Pedagogisk forskning i Sverige* 2010 nr.1) redogör Mattias Nylund för två konceptioner som under efterkrigstiden, enligt Nylund, har varit centrala i utformandet av utbildningspolitiken; *den demokratiska* och *den vetenskapligt rationella*. Han beskriver vidare *den patriarkala konceptionen* som föråldrad. (Nylund 2010:39). Efter att vi studerat *den patriarkala konceptionen* så delar vi Nylunds uppfattning om att den är att betrakta som något förlegat i detta sammanhang och vi har därför valt att bortse från denna idealtyp i vår studie. Vi har istället valt att komplettera Englunds (och Nylunds) konceptioner med ytterligare två idealtyper *den professionella* och *den fostrande konceptionen*. *Den fostrande konceptionen* bygger på en modifierad variant av Englund *patriarkala konception* i kombination med några av de centrala debattteman som Wiklund synliggör i sin avhandling. Även *den professionella konceptionen* har konstruerats utifrån *den förda skoldebatten* i ett försök att ringa in ytterligare ett perspektiv på hur utbildning bör bedrivas. I Tabell 1 har vi konstruerat en schematisk sammanställning över de fyra utbildningskonceptionerna.

Tabell 1. Schematisk sammansättning av över fyra stycken utbildningskonceptioner (idealtyper). Den demokratiska och vetenskapligt rationella är sammansatt av Nylund (2010). De andra två konceptionerna har vi själva konstruerat.

	Demokratisk	Vetenskapligt rationell	Fostrande och disciplinerande	Professionalism
Huvudmål	Förberedelse för demokratiskt deltagande	Skapa kompetent arbetskraft	Skapa ordning, höja kunskapskraven, visa respekt	Höja statusen hos lärarna och minska på administrativt arbete
Arbetsliv	Förberedelse för löntagare inflyttande i arbetslivet	Rationell arbetsdelning efter kompetens	Skapar disciplinerande och kunnig arbetskraft	Förbereds genom lärarens kunskapsöverföring
Ideologi	Demokrati (deliberativ, participation, etc.)	Ekonomisk tillväxt »värderingsfri»	Konservatism	
Samhällssyn	Konflikter om fördelning, rättigheter – behov	Harmonisk, inga konflikter marknaden styr	Värderingar och samhällssyn går från generation till generation	
Syn på eleven	Demokratiskt deltagande medborgare	Arbetskraftsresurs	Disciplinerad och respektfull	Mottaglig för kunskapsöverföring
Kunskapssyn	Pluralistiskt kunskapsbegrepp	Essentialism, objektiv kunskap	Överförs från läraren	Överförs från läraren
Högstatusämnen	Samhällsorienterande ämnen	Matematik, språk, naturvetenskap	Kärnämnen	Alla
Styrning	Medborgarinflytande	Vetenskaplig expertis		Lärarprofessionalism
Demokratiuppfattning	Normativ	Funktionalistisk, eliter växlar		
Jämlikhet	Resultatjämlighet	Formellt lika tillgänglighet	Lika tillgänglig	Lika tillgänglig högkvalitativ undervisning

3.7 Metodproblem

Ett problem som kan uppstå i kvantitativa innehållsanalyser är olika former av tolkningsdilemman. För att ta ett exempel så kan en och samma tidningsartikel behandla både skolans valfrihet samt problemet med den växande segregationen i samhället. Frågan är då om man skall kategorisera artikeln under ”valfrihet” eller ”segregation”. Under uppsatsens har vi gjort flera överväganden av detta slag och då läst om artikeln för att bestämma det centrala budskapet i texten. Då vi har varit medvetna om denna problematik så har vi ansträngt oss för att konstruera tydliga kategorier för att un-

derlätta kodningen av undersökningsmaterialet. Att fullständigt skydda sig från förekomsten av alternativa tolkningar är inte möjligt men vi har försökt att vara noggranna och konsekventa i våra bedömningar av artiklarna.

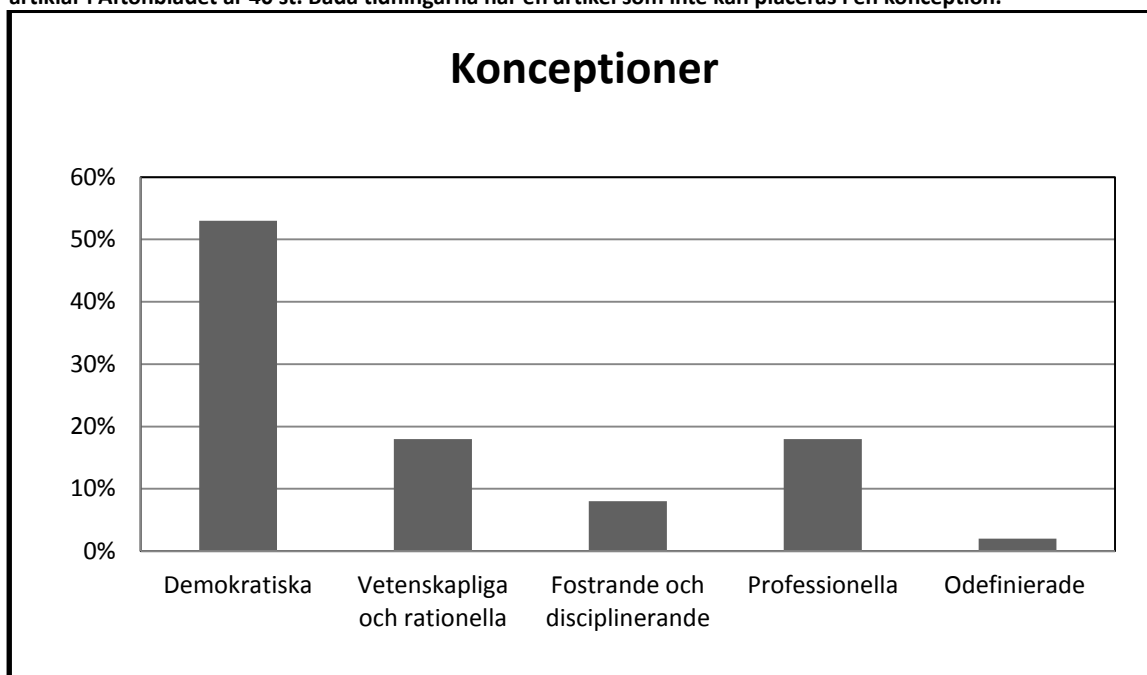
I vår kvantitativa textanalys så tas det ingen direkt hänsyn till artikelns storlek vilket av vissa kanske kan upplevas som missvisande. På så sätt väger alla artiklar lika tungt i vår undersökning oberoende av storlek. Samtidigt så är det den diskursiva praktiken i stort som intresserar oss – vilka teman och åsikter som ges utrymme. Man skulle kunna hävda att en mer omfattande artikel har bättre förutsättningar att påverka än en mindre insändare. Men vi anser ändå att huvudpoängen är vilka aktörer som kommer till tals och vilket budskap dessa aktörer önskar att förmedla. Förmodligen är det så att artiklarna har olika stor betydelse och att detta beror på; vem som skrivit artikeln, vilket utrymme den får, hur skickligt artikeln är skriven samt vilka som läser artikeln. Direkta utlåtanden om respektive artikels genomslagskraft ligger dock utanför uppsatsens syfte.

4. Resultatredovisning

4.1 Vilka utbildningskonceptioner återfinns i Aftonbladet respektive Dagens nyheter?

Av diagrammet nedan kan vi utläsa att den demokratiska utbildningskonceptionen dominerar i det undersökta tidningsmaterialet med 53 %. Den vetenskapligt rationella konceptionen samt den professionella spelar dock relativt framträdande roller med sina 18 % vardera. 8 % av artiklarna kan kategoriseras som att de ligger i linje med konceptionen som bygger på det utbildningsideal där fostran och disciplinering värderas högt.

Figur 1: Fördelningen av konceptioner i tidningarna Dagens Nyheter och Aftonbladet. Antalet artiklar i DN är 52 st. och antalet artiklar i Aftonbladet är 40 st. Båda tidningarna har en artikel som inte kan placeras i en konception.

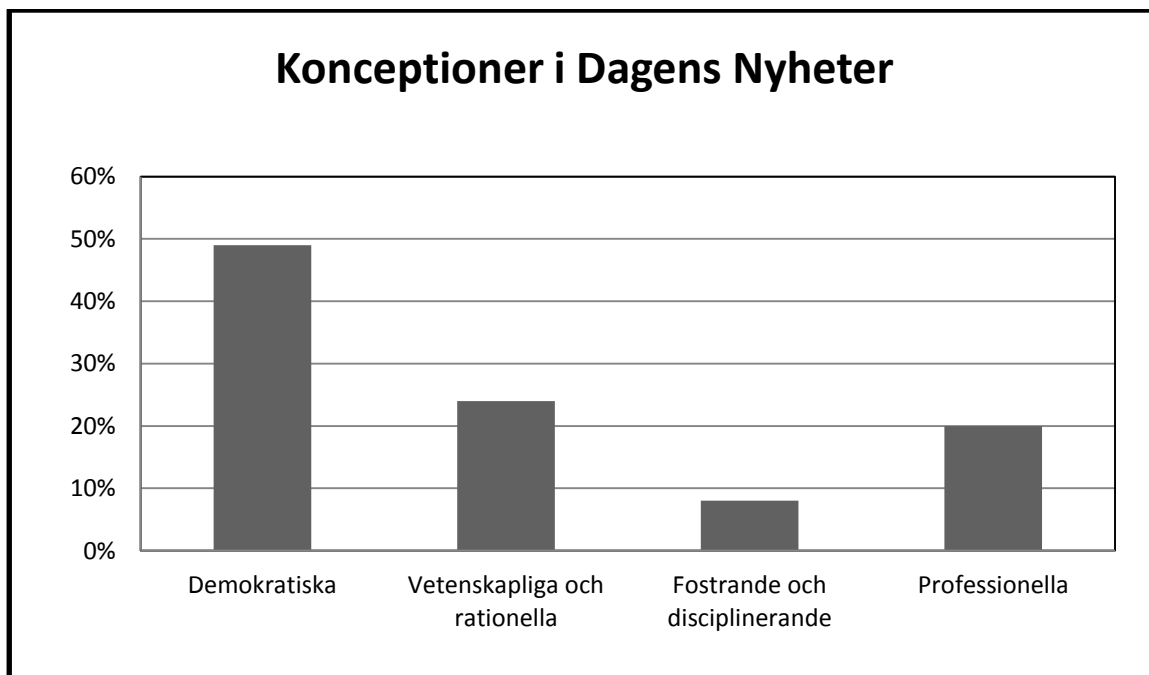
Resultatet stämmer väl överens med nutida läroplansforskning som hänvisar till den demokratiska konceptionen som det dominerande samhällsidealet och därmed styrande för utformandet av läroplaner och andra nutida styrdokument (Englund 2005). Samtidigt så ges den vetenskapligt rationella liksom den professionella konceptionen inte ett helt obetydligt utrymme. Nära hälften av det tidningsmaterial som har studerats står för alternativa utbildningspolitiska uppfattningar om skolans uppgift.

Den vetenskapligt rationella utbildningskonceptionen betonar till skillnad från den demokratiska konceptionen utbildningens direkta nyttovärde; att förbereda eleverna för arbetsmarknadens krav. Den centrala frågeställningen är hur skolan skall anpassas till samhället och arbetsmarknaden vilket står i skarp kontrast mot den demokratiska utbildningskonceptionen huvudmål; att förbereda demokratiskt deltagande. Med tanke på samtida utbildningsreformer som har genomförts – exempelvis den nya utformningen av de yrkesförberedande program på gymnasiet – så finns det fog att tala om den vetenskapligt rationella konceptionen som en reell linje i den förda utbildningspolitiken. Diskussionerna kring lärarens yrkesutövning: den politiska styrningen av undervisningen kontra lärarens professionalism, lärarlöner, byråkrati etc är alla teman som kan knytas till den professionella konceptionen. Troligen så kan det relativt generösa utrymme som konceptionen ges i media förklaras med frågans politiska laddning. Kravet på lärarlegitimation har från politiskt håll förklarats som ett sätt att komma till rätta med den svenska skolans undermåliga

resultat. Detta skapar i sin tur reaktioner från lärarnas sida som redan anser sig vara underbetalda och begränsade av en strikt politisk styrning. Frågan har med andra ord blivit politiserad och därmed lagt grunden för ytterligare en utbildningskonception. Att den professionella konceptionen står för omkring 1/5 av det samlade artikelunderlaget kan också förklaras av den samtida politiska journalistiken där innehållet anpassas till publiken med fokus på motsättningar mellan politiker och medborgare (Hvitfeldt, Nyström 2005: 262). I fallet med den professionella konceptionen så beskrivs den utbildningspolitiska situationen i konflikftermer, som en konflikt mellan lärare och politiker.

Hur ser då fördelningen av olika utbildningskonceptioners utrymme i artikelmaterialen i Dagens Nyheter? Nära hälften av DN:s artiklar kan härledas till den demokratiska konceptionen. Den vetenskapligt rationella konceptionen står för omkring 1/4 (24 %) vilket är en större andel än den samlade procentandelen (18 %) för tidningarna tillsammans. Den fostrande och disciplinerande konceptionen står för 8 % av artikelmaterialen i både DN och Aftonbladet och kan därmed beskrivas som den konception som får ett mindre utrymme i undersökningsmaterialen. En förklaring som ligger nära till hands är att de värderingar som följer med den fostrande konceptionen upplevs som föråldrade och att den därför inte fått något större genomslag inom den politiska opinionsjournalistiken. Samtidigt så talar de 8 % ändå för att konceptionen är en del av skoldebatten. Den professionella konceptionen ges ett motsvarande utrymme i DN och Aftonbladet; 18 % i Aftonbladet och 20 % i DN.

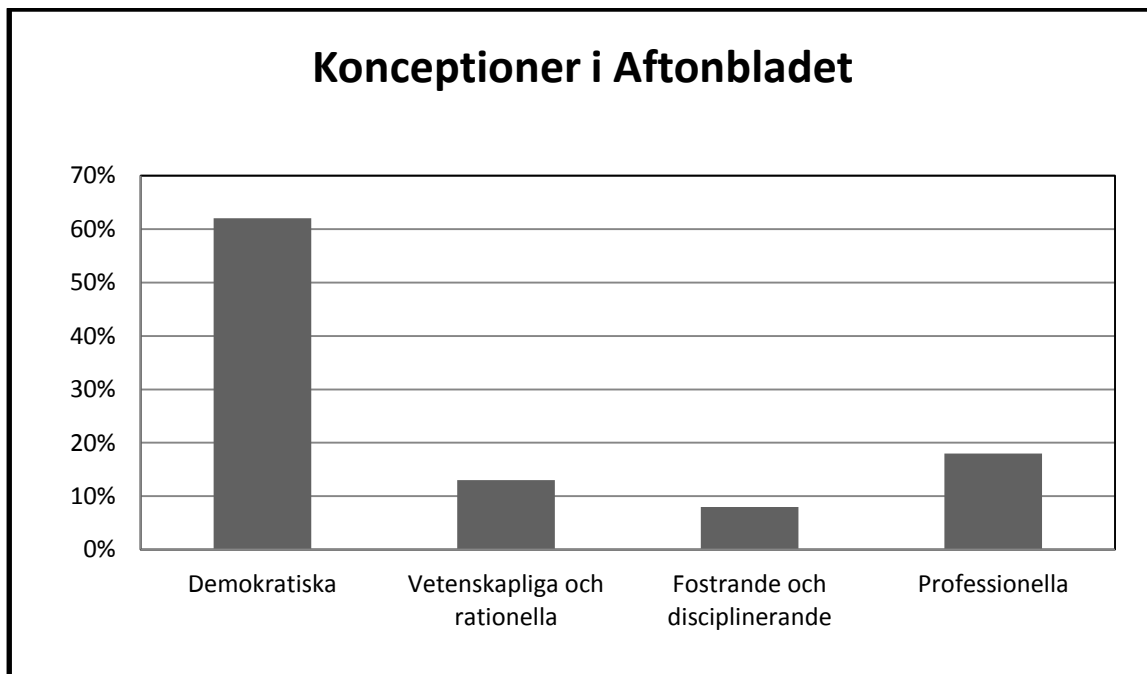
Figur 2: Fördelningen av konceptioner i tidningen Dagens Nyheter. Antalet artiklar där konception kan bestämmas är 51 st.

I Aftonbladet så är dominansen för den demokratiska konceptionen än större; 62 % eller 3/5 av artiklarna kan kategoriseras som demokratiska till sitt uttryck. Den vetenskapligt rationella konceptionen får inte samma utrymme i DN som i Aftonbladet. Då 25 % av artiklarna i DN följer den vetenskapligt rationella linjen så är det bara 13 % av artiklarna i Aftonbladet som kan placeras i denna kategori. Om vi ser till den demokratiska konceptionens fördelning i tidningarna så är det också tydligt att Aftonbladet i högre utsträckning publicerar artiklar i linje med den demokratiska konceptionen. Det är i detta sammanhang som vi kan tala tidningarnas politiska anknytning. Det vetenskapligt rationella perspektivet knyter an till en liberal tradition där marknaden tillåts att styra

samhällets mekanismer. Då Dagens Nyheter förklarar sig själv som en oberoende och liberal tidning så faller det sig naturligt att den vetenskapligt rationella konceptionen har ett större genomslag där än i en obunden socialdemokratisk tidning som Aftonbladet. Övriga två konceptioner: den fostrande och den professionella ligger på en motsvarande nivå i de båda tidningarna.

Figur 3: Fördelningen av konceptioner i tidningen Aftonbladet. Antalet artiklar där konception kan bestämmas är 39 st.

4.2 Vilken eller vilka aktörer ges mest utrymme i tidningarna?

I Figur 4 illustreras det på ett tydligt sätt att det är journalisterna som utifrån ett aktörsperspektiv dominerar i undersökningsmaterialet. Hela 42 % av artiklarna är skrivna av journalister (anställda vid respektive redaktion) och det är med andra ord till stora delar rent journalistiska framställningar av skolan som fenomen som gör sig gällande i skoldebatten som den återges i Dagens nyheter och Aftonbladet. I svenska studier av mediernas funktion liksom i de internationella så talas det om en journalistisk tendens; att de ofta ikläder sig rollen som experter i skolfrågor. Vidare så innebär det mediala kravet på polarisering att journalisternas beskrivningar av skolan präglas av en skepticism mot samhälleliga förhållanden och den förda utbildningspolitiken. Journalisten blir härmed en form av självutnämnd talesman för föräldrarna i debatten mot politikerna (Wiklund 2006: 57-59, Hadenius mfl 2011: 288-290).

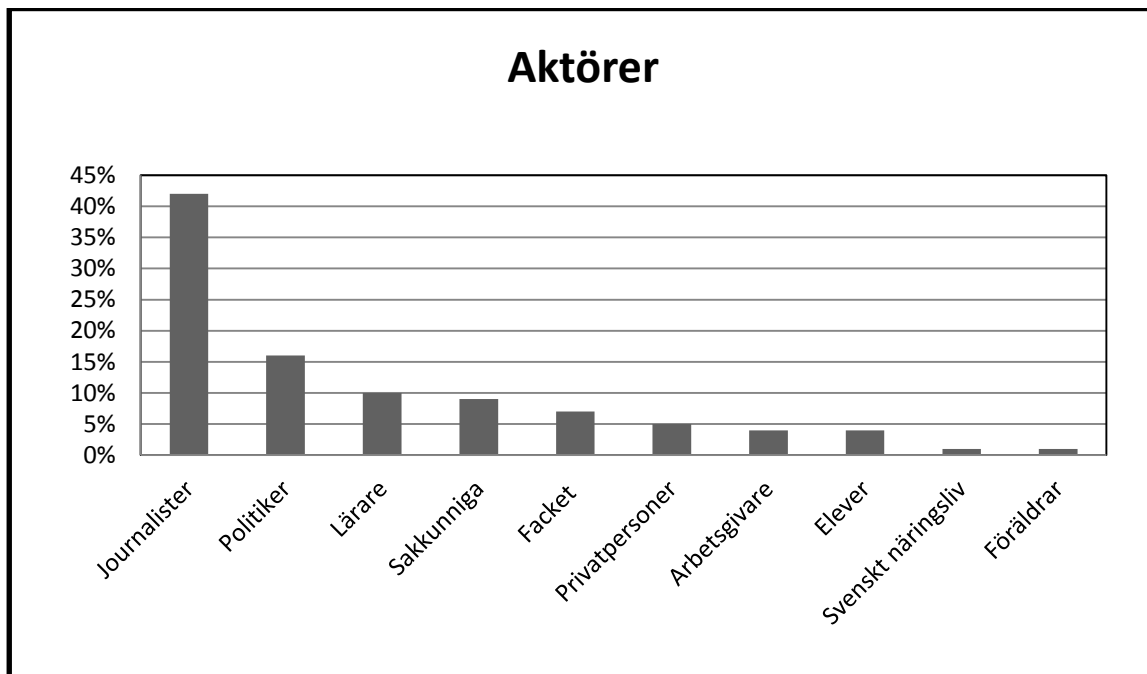
Hur stor andel av artikelmaterial upptas då av kategorin föräldrar? Enbart 1 % (motsvarande en artikel) har en förälder som upphovsman. Om den politiska opinionsjournalistiken skall agera forum för alternativa röster så är en artikel (i detta fall en insändare) under en halvårs period en något blygsam siffra i sammanhanget. Föräldrarna borde ju rimligen ha en viss uppfattning om skolans brister och förtjänster och därmed kunna bidra med ytterligare ett perspektiv till skoldebatten. Inom kategorin privatpersoner (5 %) så ryms det kanske en och annan förälder men då det inte framgår vem som ligger bakom artiklarna så saknar dessa inlägg i debatten egentlig tyngd av typen ”så här tycker föräldrarna”.

Politikerna står i sin tur för 16 % av artikelmaterial och utgör därmed den kategori av aktörer som tar upp mest utrymme i tidningarna efter journalisterna. Lärare respektive sakkunniga kommer till uttryck i omkring 10 % av artiklarna vardera. Utöver ovan beskrivna kategorier så finns det

ytterligare fyra grupper av aktörer: facket, privatpersoner, arbetsgivare samt elever som upptar mellan 4 och 7 % av utrymmet i tidningarna. Svenskt Näringsliv figurerar i en ensam artikel där skolans roll i förhållande till arbetsmarknaden diskuteras.

Figur 4: Andelen aktörer. Antalet artiklar är 91 stycken - i en artikel går det inte att läsa av aktör.

4.3 Finns det något samband mellan aktör och utbildningskonception?

I tabellen (tabell 2.) så har vi sammanställt de olika aktörerna och konceptionerna i ett försök att utröna huruvida det finns ett samband mellan aktör och utbildningskonception. Av det samlade artikelmaterialiet så står journalisterna för 36 av artiklarna. Av dessa 36 artiklar så kan 22 av dem kategoriseras som demokratiska. 2/3 av de artiklar som har en journalist som aktör återfinns med andra ord inom den demokratiska konceptionen. Men om vi ser till vilken tidning artiklarna har hämtats från så framträder ett nytt mönster. Merparten av de artiklar skrivna av journalister som vi har kategoriserat som demokratiska (20 av 22) återfinns i Aftonbladet. Av de sju artiklar som skrivna av journalister som vi har klassat som vetenskapligt rationella så är alla skrivna av DN-journalister. Vi tolkar det som att det finns en viss tendens hos journalisterna att färgas av tidningarnas politiska preferenser i sina inlägg i skoldebatten.

Även politikerna ligger i huvudsak bakom artiklar som kan härledas till den demokratiska konceptionen. Av de 15 artiklar som har skrivits av politiker så har vi kategoriserat 2/3 som demokratiska. Av de återstående fem artiklarna så har vi kategoriserat fyra artiklar som vetenskapligt rationella och en artikel under den fostrande och disciplinerande konceptionen. Politikerna uttrycker med andra ord i huvudsak en demokratisk uppfattning om skolans mål och mening. Den fostrande konceptionen förekommer endast i en av de artiklar som har skrivits av politiker. Journalisterna själva står för övriga fem artiklar som kan härledas till den fostrande utbildningskonceptionen. Följaktligen så blir journalisterna något av en ensam företrädare för uppfattningen om att en av skolans främsta uppgifter är att fostra eleverna.

Lärarna har liksom facket fokus på lärarens yrkesutövning. Tio av femton artiklar ger uttryck för en syn på utbildning som överensstämmer med den professionella konceptionen; att lärarens status måste höjas om vi vill åstadkomma en mer framgångsrik skola. De administrativa uppgifterna som

har blivit en del av yrkesutövningen är enligt artiklarnas författare tidskrävande vilket innebär en försämrad kvalitet på undervisningen. Då lärarna får lägga tiden på andra uppgifter så förmår de inte att förmedla det obligatoriska kunskapsstoffet vilket förklarar den svenska skolans sjunkande resultat. Lärarna etablerar därmed en bild av hur den drivna utbildningspolitiken begränsar lärarna i deras yrkesutövning. Lösningen på problemet är att låta lärarna vara professionella och autonoma i sin yrkesutövning. Återstående fem artiklar har vi kategoriserat som demokratiska. Lärarna i undersökningsmaterialet som förespråkar med andra ord varken en marknadsanpassad skola eller mer ordning och disciplin i klassrummet.

Tabell 2: Antalet konceptioner framförda av olika aktörer i tidningarna Dagens Nyheter och Aftonbladet under perioden 2012-05-16 till 2012-11-16.

Aktör	Tidning	Konceptioner			
		Demokratiska	Vetenskapliga och rationella	Fostrande och disciplinerande	Professionella
Facket	Dagens Nyheter	2			1
	Aftonbladet				3
	Total	2			4
Journalist	Dagens Nyheter	2	7	3	2
	Aftonbladet	20	0	2	0
	Total	22	7	5	2
Politiker	Dagens Nyheter	7			
	Aftonbladet	3	4	1	
	Total	10	4	1	
Lärare	Dagens Nyheter	3			3
	Aftonbladet				3
	Total	3			6
Föräldrar	Dagens Nyheter		1		
	Aftonbladet				
	Total		1		
Svenskt näringsliv	Dagens Nyheter				1
	Aftonbladet				
	Total				1
Elever	Dagens Nyheter	2			2
	Aftonbladet				
	Total	2			2
Sakkunnig	Dagens Nyheter	4	2		1
	Aftonbladet	1			
	Total	5	2		1
Arbetsgivare	Dagens Nyheter	2			
	Aftonbladet		1		1
	Total	2	1		1
Privatpersoner	Dagens Nyheter	3	1		1
	Aftonbladet				
	Total	3	1		1

I övrigt så uttrycker de sakkunniga på skolans område ett stöd för den demokratiska konceptionen i fem av åtta artiklar. Elever framträder i fyra artiklar av det samlade undersökningsmaterialet jämnt fördelat mellan den demokratiska och den professionella konceptionen. Den förälder som ensam kommer till tals under de sex månader som undersökningen omfattar sympatiserar med den vetenskapligt rationella konceptionen. Svenskt näringslivs artikel hamnar under den professionella kategorin medan arbetsgivare och privatpersoner sprider sig över de olika konceptionerna med den fostrande konceptionen som undantag.

Sammanfattningsvis så är det möjligt att urskilja vissa mönster då det kommer till aktör och konception. Ett tydligt mönster är att merparten av Aftonbladets journalister utifrån vårt undersökningsmaterial ger uttryck för en demokratisk utbildningskonception medan journalisterna i DN förespråkar en marknadsstyrd skola i enlighet med den vetenskapligt rationella konceptionen. Artiklar i linje med den fostrande och disciplinerande konceptionen återfinns i både DN och Aftonbladet; fem av sex artiklar har en journalist som upphovsman. De flesta artiklar (2/3) skrivna av politiker kan kategoriseras som demokratiska vilket skulle kunna röra sig om ren strategi från politikernas sida. Enligt Hadenius mfl så använder sig politiker i allt högre utsträckning av debattsidorna i svensk dagspress för att lyfta fram sin politik och därmed vinna stöd från den allmänna opinionen (Hadenius mfl 2011:340, Wiklund 2006:76). Att sluta sig till den demokratiska linjen skulle i rent opinionsmässigt kunna tolkas som ett medvetet sätt att framstå som representanter för partier som värnar om demokratiska värden på skolans område. Att lärarna sluter sig till den professionella konceptionen faller sig naturligt då de har särskilda intressen i frågan (lön, arbetssituation etc).

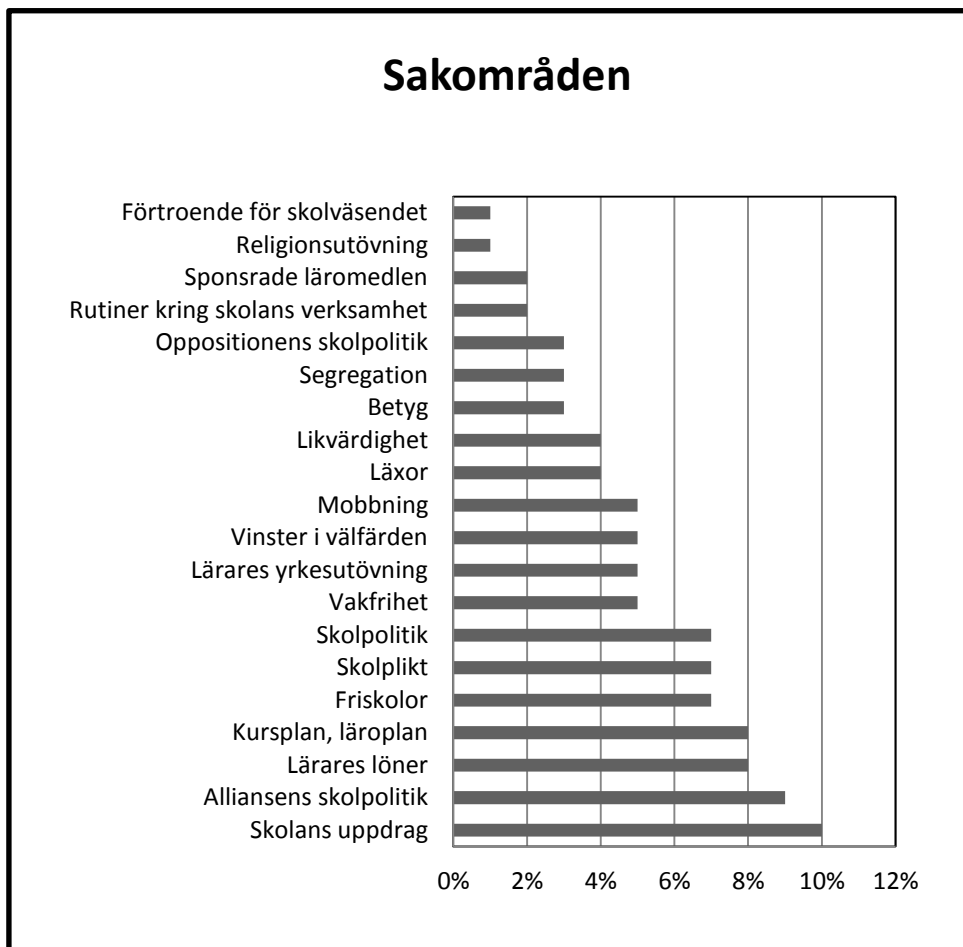
4.4 Vilka är de huvudsakliga sakområdena och problemen relaterade till skola samt utbildningspolitik som tas upp i artiklarna?

Som tidigare har beskrivits så finns det särskilda mekanismer eller nyhetsvärderingsprinciper som styr vilka frågor som tas upp av media och vilka som utelämnas. Dessa överväganden grundar sig till viss del i antaganden om vad som intresserar läsarna. Därtill så påverkas mediernas intresse för olika frågor av olika aktörers samhällssyn liksom det allmänna opinionsklimatet (Westerståhl 1985:23). Utbildningsfrågans politisering har lett till ett ökat intresse från mediernas sida samtidigt som medierna är att betrakta som allmänhetens främsta informationskälla när det gäller politiska frågor (Hvitfeldt, Nyström 2005: 41-42). Studier pekar på att medierna i en allt högre utsträckning anpassar innehållet till publikens intresse och därför förmedlar nyheter i konflikttermer med fokus på motsättningar och polarisering (Hvitfeldt, Nyström 2005: 265).

I de tidningsartiklar som ligger till grund för vår undersökning så är det just ett mindre antal områden som dominerar (Figur 5); skolans uppdrag, alliansens skolpolitik, lärares löner, kursplan/läroplan, friskolor, skolplikt samt (mer generellt) skolpolitik. Samtliga sakområden som ovan har beskrivits kan kopplas till de reformer på det utbildningspolitiska området som har skett de senaste åren. Då skolfrågan har politiserats så har skolans uppdrag liksom hur väl alliansen lyckas med sin skolpolitik blivit av allmänt intresse. 10 % av artiklarna i Aftonbladet och Dagens nyheter handlar primärt om skolans uppdrag. Alliansens skolpolitik står för 9 % av artikelunderlaget. Då alliansens skolpolitik på många sätt skiljer sig från den socialdemokratiska utbildningsidealet så har tidigare perspektiv på utbildning utmanats. Skolans uppdrag i samhället har därmed blivit en stridbar fråga vilket ger den en mer framträdande roll i media (Wiklund 2006: 87-89). Lärares löner liksom utformningen av den nya läroplanen kan också beskrivas som centrala i skoldebatten som den framställs av media. Alliansens introducerande av en lärarlegitimation har lett till något av en polarisering mellan politiker och lärare vilket har en

intresseväckande funktion i mediala sammanhang. Konfliktperspektivet dominerar i tidningarnas beskrivningar av pågående förhandlingar mellan lärare och politiker.

Figur 5: Andelen sakområden om skolan i tidningarna Dagens Nyheter och Aftonbladet. Antalet artiklar är 92 stycken.

Kursplanen aktualiseras då dess innehåll relateras till frågan om skolans uppdrag samt huruvida det är rimligt att de professionella lärarnas yrkesutövning regleras av politiska direktiv. Återigen så kan tidningarna skildra införandet av den nya läroplanen utifrån ett konfliktperspektiv där politikerna försöker styra något som de (enligt artiklarna) i egentlig mening inte vet något om. Friskolor, skolplikt (utifrån ett rättighetsperspektiv) samt skolpolitik på ett mer generellt plan når upp till 6 % vardera i det samlade undersökningsmaterialet. Friskolan är omdebatterad då den under en längre tid har varit en politisk tvistefråga. Som tidigare har beskrivits så har media en särskilt intresse just av de frågor som är möjliga att ta upp utifrån ett konfliktperspektiv varför friskolefrågan lämpar sig väl på debatt- såväl som ledarsidor. Under begreppet skolplikt ryms det artiklar som behandlar elevers olika förutsättningar att anpassa sig till skolsystemet och att alla har rätt till en skola samtidigt som familjerna är skyldiga att rätta sig efter systemet. Temat har antagligen aktualiserats genom rapporter om svagt presterande elever med hög frånvaro. Hur skall detta lösas? Frågan lägger även i detta sammanhang grunden för polarisering där den ena sidan förespråkar ekonomiska sanktioner för att råda bot på skolket medan den andra sidan anser att sådana elever är behov av extra stöd.

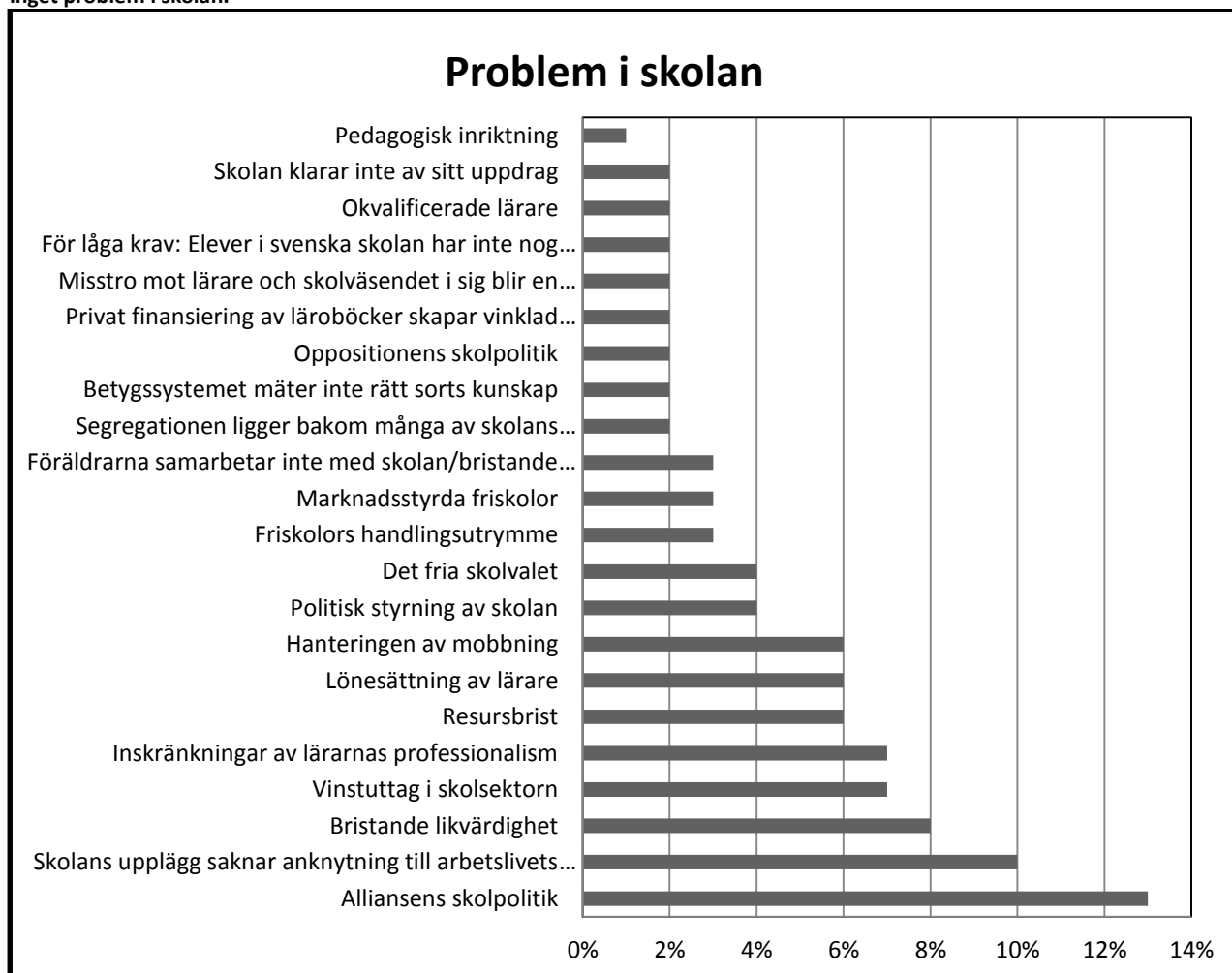
Figur 5 har ytterligare en poäng då den också visar vilka delar av skoldebatten som är mindre omtalade. Wiklund beskriver detta som en ”utelämnandets diskurs” och menar att det ligger en särskild betydelse i att inte diskutera vissa aspekter i en debatt (Wiklund 2006: 57-59). Asp tar upp samma problematik i *Mäktiga massmedier* och menar att politiska journalistiken avgör vilka frågor som är viktiga för läsarna via den så kallade dagordningsfunktionen (Asp 1986: 48-49).

Endast en artikel under hela undersökningsperioden handlar exempelvis om ”religionsutövning i skolan”. Läget hade säkerligen varit ett helt annat om undersökningen hade förlagts till december månad då skolans tradition av att hålla julavslutning i kyrkan ännu en gång har skapat debatt. Vi tror därför att religionsfrågan i avsaknad av ett mer konkret konfliktperspektiv tillfälligt har lämnats utanför under tiden för vår undersökning. Av liknande skäl så är det mer intressant att beskriva alliansens skolpolitik än oppositionens då den förda politiken på ett enklare sätt debatteras och kritiseras. Det utrymme som representanter för oppositionen ges används i första hand till kritik av alliansen skolpolitik vilket blir än mer tydligt i nästa figur (Figur 6: Problem i skolan).

I hela 13 % av artikelunderlaget så uppges alliansens skolpolitik vara det som ligger bakom skolans problem. Det är i de flesta fall en mycket pessimistisk bild av skolan som målas upp samtidigt som olika politiska beslut sägs vara orsaken till den så kallade ”skolan i kris”. Det problem som näst efter alliansens skolpolitik i flest artiklar används för att beskriva skolans tillkortakommanden är att ”skolans upplägg saknar anknytning till arbetslivet (10 %).” Enligt skribenterna så är många av de kunskaper som lärs ut i skolan fullkomligt värdelösa på den moderna arbetsmarknaden varför det krävs stora förändringar av skolans upplägg om vi skall komma till rätta med problemet. Detta är inte enbart alliansens fel utan snarare något som finns inbyggt i skolsystemet sig. Att kopplingen mellan skola och arbetsliv är alltför vag används för att förklara övriga till skolan relaterade problem som ungdomsarbetslöshet, andelen obehöriga till gymnasiet, bristande studiemotivation etc. Att artiklarna fokuserar på alliansens skolpolitik samt relationen mellan skola och arbetsmarknad grundar sig till stora delar i de mekanismer som styr tidningarnas beskrivningar av olika skeenden. Asp beskriver det som att partier och dess företrädare i regel tillåts spela en stor roll i frågor av detta slag (jämför 80-talets kärnkraftdebatt) då artiklarna fokuserar på polarisering mellan politiker och allmänheten (Asp 1986: 275-277). Att vidare relatera arbetsmarknadsfrågor till skoldebatten innebär onekligen en intensifiering av debatten då den relateras till samhällets framtida tillväxt.

”Bristande likvärdighet” tas upp som ett problem i 8 % av tidningsartiklarna följt av ”vinstuttag i skolektorn” som beskrivs som ett problem i 7 % av undersökningsmaterialet. Vad som är intressant att notera är att dessa teman hör ihop och representerar en särskild uppfattning om skolans samhälleliga funktion; Enligt företrädarna för den likvärdiga skolan så bör alla elever på lika villkor erbjudas en skola av samma standard (efter den demokratiska konceptionens syn på utbildning och tillgänglighet). Man vänder sig mot vinstuttag i skolektorn då det anses strida mot de grundtankar som hör välfärdssamhället till. Dessa artiklar kan betraktas som en kritik de förändringar som har skett på skolans område under senare år; decentraliseringen samt friskolans utbredning. Det finns med andra ord ett tydligt konfliktperspektiv där skribenterna har möjlighet att uttrycka sin skepticism och därmed skapa debatt. Även begränsande av lärarens professionella utrymme tas upp i 7 % av artiklarna och ligger därmed på en delad fjärdeplats. I artiklarna är det ofta lärarna själva som vänder sig mot politikerna och förklarar sin nuvarande arbetssituation som ohållbar. Det handlar med andra ord om att beskriva en sakfråga i konflikttermer och att ta parti för ”folket” mot politikerna. Som vi kan avläsa i figuren på nästa sida så är det vid relativt få tillfällen som elever (2 %), föräldrar (3 %) eller lärare (2 %) uppges vara den bakomliggande orsaken till den svenska skolans sjunkande resultat.

Figur 6: Andelen problemområden i skolan. Antalet artiklar är 92 stycken i Aftonbladet och Dagens Nyheter, tre artiklar uppgav inget problem i skolan.

4.5 I vilken utsträckning kan tidningarnas beskrivningar av skolan kategoriseras som negativa och kritiska?

Den mediala bilden av skolan som den målas upp i Dagens Nyheter och Aftonbladet är till övervägande del negativ. Av det undersökta tidningsmaterialet så är det hela 85 % av artiklarna som beskriver skolan som fenomen i negativa ordalag. Andelen artiklar som förmedlar en positiv bild av skolan är 7 % samtidigt som 9 % av artiklarna kan kategoriseras som neutrala (se tabell 3). Den negativa kritiken av skolan är samstämmig i Dagens Nyheter och Aftonbladet. Att Aftonbladet som är knutet till ett oppositionsparti ställer sig negativ till utbildningspolitiken är inte särskilt överraskande. Mer anmärkningsvärt är i så fall att Dagens Nyheter trots sin politiska beteckning som oberoende liberal är negativ i sina beskrivningar av skolan trots att utbildningsministern Jan Björklund tillhör det liberala parti som har mest att säga till om på det utbildningspolitiska området. För att ännu en gång återkoppla resultaten till teorin så fokuserar framställningar av olika områden i media gärna på motsättningar mellan politiker och medborgare och anpassar artiklarnas innehåll därefter (Hvitfeldt, Nyström 2005: 262). Det största ansvaret för skolans utformning och styrning åligger politikerna. Tidningarna framställer återkommande skolan artiklar skolan som ett politiskt misslyckande där svenska elever utmålas som offer som går miste om en fullvärdig utbildning; ”Segregeringen av skolorna blir allt värre”, ”Den svenska skolan: Dyra datorer ersätter lärarledd undervisning” ”Jan Björklund har misslyckats” (DN 10/10-12, 15/9-12, 20/6-12) Därmed är det möjligt att dra slutsatsen att Dagens Nyheter prioriterar att skildra motsättningarna mellan politiker och medborgare då det överensstämmer med tidigare beskrivna principer för

nyhetsvärdering. Att vara trogen de liberala partierna blir i detta sammanhang sekundärt. Det förstärker den bild av att tidningsredaktionerna idag har en mer självständigt förhållningssätt till de politiska partierna. Dock skall det tydliggöras att Dagens Nyheter är oberoende, vilket betyder att tidningen inte är partipolitiskt bundet. Även i Aftonbladet så är det en synnerligen dystert bild av skolan och den förda utbildningspolitiken som målas upp; ”Eleverna får betala för Björklunds röstfiske”, ”Björklund har ingen plats för nya livsval.”, ”Björklunds skola drar ner Sverige” (Aftonbladet 2/11-12, 22/10-12, 18/10-12).

Kent Asp menar i *Mäktiga massmedier* (1986) att massmedia i första hand förstärker redan existerande åsikter hos allmänheten. Den negativa bild som Aftonbladet och Dagens Nyheter målar upp av skolan borde enligt denna tes redan ha funnits hos Sveriges befolkning. Denna bild skulle i så fall successivt ha vuxit fram i samband med 90-talets utbildningspolitiska reformer då skolan decentraliserades samtidigt som friskolereformen gick igenom och betygssystemet förnyades. Dessa förändringar utgjorde tillsammans ett stort steg från tidigare grundläggande idéer om enhetsskolan och vikten av likvärdighet vilket troligtvis mottogs med blandade känslor av allmänheten.

Tabell 3: Tendensen i tidningarna Dagens Nyheter och Aftonbladet under perioden 2012-05-16 till 2012-11-16.

Tendens	Tidning	Antal	Andel
Positiv	Dagens Nyheter	4	8 %
	Aftonbladet	2	5 %
	Total	6	7 %
Negativ	Dagens Nyheter	45	87 %
	Aftonbladet	33	83 %
	Total	78	85 %
Neutral	Dagens Nyheter	3	6 %
	Aftonbladet	5	13 %
	Total	8	9 %

4.6 Har olika kategorier (journalister, politiker, lärare etc) av aktörer specifika sakområden/problem som de gärna fokuserar på i sina beskrivningar av skolan?

När *de fackliga organisationerna* kommer till tals i skoldebatten så handlar en majoritet av artiklarna (4/6) om lärarlöner. Under hösten 2012 har det förts en intensiv debatt kring lärarlöner i olika medier och för lärarfacken är detta en central fråga. Andra områden som brukar vara sammankopplade med fackliga organisationer som arbetsmiljö, arbetstider etc. får samtidigt stå tillbaka. Om det beror på tidningarnas nyhetsvärdering eller på fackens egna prioriteringar är svårt att avgöra. *Lärarna* själva vill vid sidan av lärarlönerna främst lyfta fram det sakområde som berör lärarnas professionalism, nämligen lärares *yrkesutövning/arbetsituation*. Lärarna vill med andra ord debattera frågor som rör deras vardag och arbetsmiljö. Vid en jämförelse av lärarnas och fackföreningarnas olika intresseområden sakfrågor framkommer det att facket i en högre utsträckning än lärarna själva driver frågan om lärarlöner. Detta trots att de har till uppgift att företräda just lärares intressen. *Elever* vill likt lärarna lyfta fram sakområdet *yrkesutövning/arbetsituation*. Lärare och elever är samtidigt de två grupperingar av aktörer som tillsammans borde vara mest insatta i skolans funktion.

Journalisterna uttrycker sig i de flesta frågorna som kan relateras till skolans område. De sakområden som ges störst utrymme är alliansens skolpolitik, frågan om valfrihet samt läroplanens

utformning. Att journalisterna har åsikter i en mängd sakfrågor stämmer väl överens med teorin om att journalister ofta agerar självutnämnda experter i skolfrågor (Wiklund 2006: 57-59). Politiker uppmärksammar i första hand *skolans uppdrag* samt *skolplikten*. Båda sakområden relaterar till skolans samhälleliga uppdrag och är dessutom områden som kan styras politiskt.

Övriga aktörer sprider sig över de olika sakområdena på ett sådant sätt att vi inte kan urskilja några direkta mönster.

Tabell 4: Tabellen visar sambandet mellan aktör och sakområden. Kodningsschema ses i bilaga 1. Antalet artiklar är 91 stycken.

		Aktör									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Sakområde	1		2	4		1			2		
	2		1					1			
	3		1		1				1		
	4		2					1			
	5										1
	6		1	5							
	7	1	2	1							
	8	1	3						1		
	9		6		1					1	
	10		2	1							
	11		2	2	1						
	12		2						1		2
	13		1	1							
	14		1								
	15		3	1							
	16		4							1	
	17				3			2			
	18	4	1		1					1	
	19				1		1		2	1	1
	20		4		1				1		1
Totalt		6	38	15	9	1	1	4	8	4	5

I tabell 5 så har vi ställt upp sambandet mellan aktör och problemområde. Som vi avläser figuren så är spridningen av problemområden aktörerna emellan stor. Det spretiga resultatet pekar just på att det finns en viss ambivalens även inom grupperna om vad som är det egentliga problemet och vad som i första hand behöver åtgärdas på skolans område.

Tabell 5: Tabellen visar sambandet mellan aktör och problemområden. Kodningsschema ses i bilaga 1. Antalet artiklar är 88 stycken.

		Aktör										
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Problem- område	1		1	3					1			
	2	3	1		1							
	3		1		1							
	4		3	2		1				1	1	1
	5		1						1			
	6		2	1								
	7	1	3	2						1		
	8		4	1	1							
	9		5	2	1					2	2	
	10		1	1								
	11		1									
	12	1	1			2		1			1	
	13		2							1		2
	14		1	1								
	15		1			1						
	16		1	1								
	17					1			1			
	18					1				2		1
	19		3							1		
	20		1	1								
	21		1									1
	22	1	2									
Total		6	36	15	9	1	1	3	8	4	5	

5. Slutdiskussion

”Vi skall göra skolan till ett huvudmål.” Så avslutade Reinfeldt det traditionsenliga jultalet på Skansen innan han önskade svenska folket en god jul. Temat för 2012 års jultal var ”skolan” vilket signalerar att utformningen av utbildningspolitiken har blivit en av de främsta valfrågorna. Alliansen är av uppfattningen att åldern för betyg bör sänkas ytterligare för att främja elevernas studieprestationer och därmed den svenska skolans resultat. Reinfeldt riktar även kritik mot mediernas så kallade svartmålning av skolan men understryker samtidigt att det finns många problem på skolans område som snarast bör åtgärdas (DN, 17/12-12). Nyhetsartikeln följdes på tisdagen upp av en artikel på ledarsidan där skribenten beskriver Reinfeldts framträdande som en imitation av ”Jan Björklund 2005”. Enligt inlägget så inleder Reinfeldt med att återge bilden av skolan som den förmedlas av media;

”Detta, förklarade statsministern, är Socialdemokraternas fel. Sedan läste han upp en lista, lång som ett julbord, över reformer som kommit till stånd sedan alliansen kom till makten, bland annat ny läroplan, tidigare betyg, mer matte, meritpoäng och spetsutbildningar. Problemet med uppräkningsen var att ju längre den blev, desto starkare växte åhörarens undran över varför elevernas resultat blir sämre.” (DN, 19/12-12)

Att utbildningspolitiken är det centrala temat i Reinfeldts jultal visar onekligen på skolfrågans politisering som inleddes i slutet av 70-talet och idag är tydligare än någonsin. Ytterligare en intressant aspekt av jultalet är kritiken som riktas mot media: att kritiken mot skolans brister är överdrivna. Dagens Nyheter är inte sena med att svara att talet retoriskt påminner om Björklund samtidigt som att det finns skäl att misstänka att Reinfeldt använder sig av skolfrågan för att inte behöva uttrycka sig i mer invecklade frågor, exempelvis Sverigedemokraternas framgångar i opinionshänseende (DN 19/12-12). Jultalet problematiseras därmed och ger läsarna en bild där Reinfeldt skyller skolans brister på oppositionen trots att elevernas resultat blir allt sämre.

Om vi återgår till tidningarnas diskursiva praktik och bilden av skolan så har vi i vår studie funnit att merparten av opinionsjournalistiken i DN och Aftonbladet under tiden för vår studie ställer sig kritiska till skolan. Av samtliga 92 artiklar om skolan så har vi kategoriserat hela 78 som negativa. Wiklund beskriver i sin avhandling tendensen att framställa skolan i negativa ordalag; ”en skola i kris”. Mindre fragment av den ursprungliga debatten lyfts fram medan annat utelämnas (Wiklund 2006: 57-59). I vår studie framstår skolan generellt sett som ett politiskt misslyckande. Tidningarna bygger vidare upp bilden av skolan utifrån ett konfliktperspektiv där elever och föräldrar liksom lärare framställs som offer. Även Hvitfeldt tar upp denna journalistiska tendens och kallar den för en ”underhållningens logik”; en sorts politisk journalistik där motsättningar och konflikter är centrala teman (Hvitfeldt, Nyström 2005: 36, 41-42) Sammanfattningsvis så etableras det diskursivt en negativ och kritisk bild av skolan som fenomen.

Ett annat resultat av undersökningen är att den demokratiska konceptionen dominerar i artikelunderlaget vilket också stämmer väl överens med samtida läroplansteorier. (Englund 2005) Samtidigt så finns både den vetenskapligt rationella och den professionella konceptionen representerade i en större andel artiklarna från undersökningsperioden. Detta visar på att det i skoldebatten idag finns alternativa perspektiv till det demokratiska idealet som under en längre period gjort sig gällande i utformandet av utbildningspolitiken. Vi uppfattar detta som en tendens som följt med de reformer som gjorts på skolans område sedan 90-talet (i vissa fall 70-talet) och framåt: den nya läroplanen, friskolereformen decentraliseringen av skolsystemet etc. Utbildningspolitiken har blivit allt mer marknadsinspirerad i kontrast till tidigare uppfattningar om utbildning där likvärdigheten var ett centralt tema. Sammanfattningsvis så kan förekomsten av de olika konceptionerna i artikelunderlaget tolkas mot bakgrund av det omgivande samhällets syn på skolans uppdrag och individens ansvar. Det vore därmed intressant att göra samma studie om

ytterligare tio år; Är utbildningskonceptionerna desamma, eller finns det fler? Dominerar den demokratiska konceptionen fortfarande eller har den ökande ungdomsarbetslösheten skapat ett ökat stöd för den vetenskapligt rationella?

Journalisternas betydande roll i den direkta utformandet av bilden av skolan som fenomen är ännu en aspekt av tidningarnas diskursiva praktik som vi önskar betona. Det har i tidigare studier av media uppmärksammat att journalister tenderar att agera självutnämnda experter i skolfrågor. I skoldebatten som den förmedlas i vårt artikelmaterial så är just den "journalistiska expertisen" ett typiskt drag. Journalisterna har något att säga i de flesta frågor som rör skolan och de flesta av artiklarna uttrycker en skepticism mot den drivna utbildningspolitiken. I detta sammanhang agerar de inte bara skolexperter utan i många fall också språkrör för föräldrarna. Artiklarna präglas därav ofta av ett konfliktperspektiv där föräldrarnas krav ställs mot politiska insatser som beskrivs som otillräckliga. De egentliga föräldrarna kommer till tals vid ett enstaka tillfälle under hela undersökningsperioden. Vad vi också har noterat är att nyhetsvärderingsprinciper och underhållningens logik framstår som överordnade tidningarnas politiska preferenser. Trots att Dagens Nyheter betecknas som oberoende liberal så präglas även artiklarna i DN av en kritisk inställning till alliansens skolpolitik. Samtidigt så visar flera av Dagens nyheters artiklar på en mer liberal framtoning än Aftonbladet då flera journalistiska framställningar av skolan kan kategoriseras som vetenskapligt rationella.

Då utbildningspolitiken har blivit en valfråga och media samtidigt betraktas som den främsta politiska informationskällan för allmänheten så har man som politiker onekligen synnerligen goda skäl att använda sig av medierna i syftet att försöka påverka den allmänna opinionen. Detta skulle kunna vara en förklaring till att de flesta av de artiklar som skrivits av politiker är demokratiska till sitt uttryck. Många av de värderingar som följer med den demokratiska konceptionen lämpar sig väl i opinionshänseende då den demokratiska konceptionen enligt läroplansteorier fortfarande dominerar som samhällsideal.

Som vi tog upp i uppsatsens inledande kapitel så vilar vår undersökning på ett grundantagande om att språkliga konstruktioner av verkligheten spelar roll. De bilder av skolan som når oss via tidningsartiklarna påverkar vår verklighetsuppfattning och i förlängningen också våra värderingar. Våra värderingar är vidare avgörande för våra politiska handlingar. För att uttrycka det på ett annat sätt: den diskursiva praktiken kring skolan och utbildningspolitiken har politisk relevans. Därmed finns det goda skäl att systematiskt granska det budskap som förmedlas. Vem är aktören bakom? Vilka utbildningsideal är det som förespråkas? Vilka perspektiv utelämnas?

Denna uppsats är tänkt som ett mindre bidrag till forskningen om mediernas relation till den förda utbildningspolitiken. Även om undersökningsmaterialet enbart representerar en avgränsad del av mediearenan så anser vi att resultaten från vår studie har en viss generaliserbarhet. Många av de redan existerande teorierna på området stärks av våra resultat. Tidningarnas beskrivningar av skoldebatten under 2012 har många likheter med den skoldebatt som Matilda Wiklund beskriver i sin avhandling från 2006. Det finns med andra ord vissa linjer och tendenser i den diskursiva praktiken kring skolan som fenomen som sträcker sig över en längre tidsperiod. Ett ämne för framtida forskning skulle kunna vara att inkludera fler tidningar i undersökningsmaterialet liksom artiklar av nyhetskaraktär för att därigenom få en mer komplett bild av relationen mellan utbildning och media.

Källförteckning

Publicerade källor

Amnå, Erik (red) (1999) *Det unga folkstyret* Forskarvolym VI. Demokratiutredningen : SOU 1999:93 Stockholm : Fakta info direkt

Asp, Kent (1986) *Mäktiga massmedier. Studier i politisk opinionsbildning*. Stockholm: Förlaget Akademilitteratur.

Direktiv 1976-08-05 till gymnasieutredningen av Lena Hjelm-Wallén. Riksdagstryck 1976/77. Skrivelse 103. Kommittéberättelse del 2.

Englund, Thomas (red) (2012) *Föreställningar om den goda läraren* Göteborg: Daidalos

Englund, Thomas (2005) *Läroplanens och skolkunskapens politiska dimension* Göteborg: Daidalos

Forsell, Anna (red) (2005) *Boken om pedagogerna* Stockholm: Liber

Hadenius, Stig, Weibull, Lennart, Wadbring, Ingela (2011) *Massmedier, press, radio och tv i den digitala tidsåldern*. Falun: Ekerlids förlag

Hvitfeldt, Håkan, Nygren, Gunnar (red) (2005) *På väg mot medievärlden 2020, Journalistik, etik och marknad* Lund: Studentlitteratur

Lundgren, Ulf P (1989) *Att organisera omvärlden: en introduktion till läroplansteori* Stockholm: Utbildningsförlaget på uppdrag av gymnasieutredningen

Nylund, Mattias (2010) *Framtidsvägen Vägen till vilken framtid för eleverna på gymnasieskolans yrkesprogram?* Pedagogisk Forskning i Sverige 2010 årg 15 nr 1 s 33–52 issn 1401-6788

Westerståhl, Jörgen, Johansson, Folke, (1985) *Bilden av Sverige* Stockholm: Studieförbundet Näringsliv och samhälle

Westerståhl, Jörgen (1972) *Objektiv nyhetsförmedling* Göteborg: Akademiförlaget

Wiklund, Matilda (2006) *Kunskapens fanbärare, den goda läraren som en diskursiv konstruktion på en mediearena*. Örebro: Örebro Universitetsbibliotek

Övriga källor

Aftonbladet 2012-05-16 till 2012-11-16

Dagens Nyheter 2012-05-16 till 2012-11-16

Lärarnas Riksförbund (2011). *Rapport från Lärarnas Riksförbund. Arbetsmiljöundersökning 2005* <http://www.lr.se/download/18.14dc57dc132c99db7e380005227/1319095981177/Arbetsmilj%C3%B6unders%C3%B6kning+2011.pdf> (läst 2012-12-16)

Regeringen (2012). *Pressmeddelande 23 oktober 2012 Utbildningsdepartementet* <http://www.regeringen.se/sb/d/15614/a/202220> (läst 2012-12-04)

TNS/Sifo (2012). *Orvesto Konsument Helår 2012*

<http://www.tns-sifo.se/rapporter-undersokningar/rackviddsrapporter-orvesto/orvesto-konsument/>
(läst 2012-12-06)

Bilagor

Bilaga 1: Kodningsschema till examensarbete

Tidning: 1=DN, 2=Aftonbladet

Typ av artikel: 1=Debatt, 2=Ledare, 3=Krönika, 4=Insändare

Konception: 1=Demokratisk 2=Vetenskapligt rationell 3=Fostrande/disciplinerande
4=Lärarprofessionalism

Aktör: 1=Facket, 2=Journalist, 3=Politiker, 4=Lärare, 5=Föräldrar, 6=Svenskt näringsliv, 7=elever,
8=Sakkunnig, 9=Arbetsgivare 10= Privatpersoner

Tendens: 1=Positiv, 2=Negativ, 3=Neutral

Sakområde

1: Skolans uppdrag	12: Mobbning/kränkning
2: Rutiner kring skolans verksamhet	13: Sponsrade läroböcker
3: Segregation	14: Förtroendet för skolväsendet
4: Betygssystemet	15: Läxor – skattereducerad läxhjälp
5: Religionsutövning i skolans värld	16: Valfrihet
6: Skolplikt	17: Lärares yrkesutövning/arbetsituation
7: Likvärdighet	18: Lönesättning av lärare
8: Friskolor	19: Skolpolitik – den politiska styrningen av skolan
9: Alliansens skolpolitik	20: Kursplan, läroplan
10: Oppositionens skolpolitik	
11: Vinster i välfärden	

Bakomliggande orsaker till skolans upplevda problem

- 1: Resursbristen inom skolan begränsar måluppfyllelsen
- 2: Lärarna har för låga löner och proceduren kring lönesättningen är problematisk
- 3: Segregationen ligger bakom många av skolans problem
- 4: Skolans upplägg saknar anknytning till arbetslivets krav
- 5: Betygssystemet
- 6: Föräldrarna samarbetar inte med skolan/bristande engagemang
- 7: Bristande likvärdighet
- 8: Vinstuttag i skolsektorn
- 9: Alliansens skolpolitik
- 10: Oppositionens skolpolitik
- 11: Pedagogisk inriktning
- 12: Lärares arbetsituation: Inskränkningar av lärarnas professionalism ger en sämre undervisningskvalitet
- 13: Hanteringen av mobbning är bristfällig
- 14: Privat finansiering av läroböcker skapar utrymme för en vinklad förmedling av kunskapsstoff
- 15: Misstro mot lärare och skolväsendet i sig blir en självuppfyllande profetia
- 16: För låga krav: Elever i svenska skolan har inte nog med läxor
- 17: Okvalificerade lärare
- 18: Politisk styrning av skolan/fackpedagoger/byråkrati
- 19: Det fria skolvalet
- 20: Skolan klarar inte av sitt uppdrag
- 21: Friskolors handlingsutrymme
- 22: Marknadsstyrda friskolor/Privatisering